МУСИҚӢ

2

Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои
2-юми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ

Вазорати таълими халқи Республикаи Ӯзбекистон
ба нашр тавсия намудааст

Нашри нав

ТОШКАНД – 2021

УЎК 78(075.3)
КБК 85.31я72
М 86

Мураллифон:
Надим Норхӯҷаев, Шоҳиста Норхӯҷаева,
Дилноза Тошмуҳамедова

Муқарризон:
М.Аҳмедов – мудири кафедраи педагогикаи мусиқии Консерваторияи давлатии Ӯзбекистон, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент.
З. Хоҷаева – омӯзгори калони кафедраи таълими мусиқии Донишгоҳи давлатии Андиҷон.
З. Зокирова – муаллими фанни маданияти мусиқии мактаби таълими миёнаи умумии давлатии махсуси рақами 17-уми шаҳри Тошканд.
Т.Эштӯраев – муаллими фанни маданияти мусиқии мактаби таълими миёнаи умумии рақами 14 -уми ноҳияи Музработи вилояти Сурхондарё.

АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ:

– гӯш мекунем

– месароем

– саводи мусиқӣ

– дар дафтари машқатон иҷро кунед

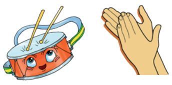 – эҷодкории мусиқӣ

– ҷамъбасти дарс

?! – супориш барои мустаҳкамкунӣ

Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки китоби Республика чоп шудааст.

Макети оригиналӣ ва консепсияи дизайнӣ аз ҷониби маркази таълими Республика коркард шудааст.

ISBN 978-9943-7475-9-3

© Маркази таълими Республика, 2021

МУНДАРИЧА

Донишомӯзони азиз! 5

БОБИ 1. ОҲАНГ

Ватанамонро ситоиш мекунем 6
Гимни Давлатии Республикаи Ўзбекистон.
Шеъри *А.Орипов*, оҳанги *М.Бурҳонов* 7
"Ватан". Шеъри *Б. Каримов*, оҳанги *Т. Аюбов* 8
Такрорӣ 9
Оҳанг 10
"Занги аввал". Шеъри *Х. Ҷумъазода*, оҳанги *Ч. Обидпур* 11
Такрорӣ 13
Нотаи чоряк 14
"Farg'onacha". *Оҳанги халқии ӯзбек* 15
"Boboq xo'roz" Шеъри *П.Мӯъмин,* оҳанги *Н.Норхӯҷаев* 16
Суруд 18
"G'ildiragim". Шеъри *Т. Баҳромов*, оҳанги *Ш. Ёрматов* 18
"O'ynaylik". Шеъри *А.Раҳмат*, оҳанги *Ил.Акбаров* 19
Асбобҳои миллӣ. Най 21
"Quvnoq sayr". Оҳанги *Н.Норхӯҷаев* 22
Танбӯр 24
Ғиҷҷак 25
"Kayfiyat". Оҳанги *Н.Норхӯҷаев* 26
"Uzum". Шеъри *П. Мӯъмин*, оҳанги *Д. Омонуллаева* 27
Нотаи нимчоряк 28

БОБИ 2. ЯККАНАВОЗӢ ВА ҶӮРНАВОЗӢ

Якканавозӣ 30
"Asp bo'laman". *Оҳанги халқии ӯзбек* 31
"Офтобу одоб". Шеъри халқӣ, оҳанги *А. Тошматов* 32
Қомусам ту – фахрам ту 34
"Chamandagul". *Оҳанги халқии ӯзбек* 35
"Qadim Turon". Шеъри *П. Мӯъмин*, оҳанги *Н.Норхӯҷаев* 36
Ҷӯрнавозӣ 38
"Абри борон ". Шеъри *М. Бахтӣ*, оҳанги *А. Тошматов* 39
Овозхонӣ ва навозандагӣ 41
"Dangasa". *М.Тоҷибоев дар асоси оҳангҳои мақоми "Дугоҳ" офаридааст* 42
"Карнавал". Шеъри *Ш. Қиёмов*, оҳанги *А. Тошматов* 43

Гурӯҳбандии нотаҳо 44
Савол ва супоришҳо барои мустаҳкамкунӣ 45

БОБИ 3. САЁҲАТ БА САВОДИ МУСИҚӢ

Такт ва хати такт 47
"Ot o'yini". Оҳанги *Д.Омонуллаева* 48
"Bobom – qahramon". Шеър ва оҳанги *А. Ҳайдаров* 49
Андоза 50
Шумориданро меомӯзем 51
"Qashqarcha". *Оҳанги халқии ӯзбек* 52
"Uxlab turdim" Шеъри И. Муслим, оҳанги Ф. Назаров 53
Аломати санъати такрор (Реприза) 54
"Валс". Оҳанги *П.Чайковский аз "Албоми бачагон"* 55
"Соли нав". Шеъри *Н. Ниёзӣ*, оҳанги *А. Тошматов* 56
Лад. Маҷор ва Минор 57
"Марши тореадор". Оҳанги *Ҷ. Бизе* 59
"Ман кистам". Шеъри *Гулназар*, оҳанги *А.Тошматов* 60
Ребусҳои мусиқӣ 61
Суруди мо. 62
"Ismaloq". Шеъри *П. Мӯъмин*, оҳанги *Д. Омонуллаева* 63

БОБИ 4. КОМПОЗИТОР ВА ОҲАНГСОЗОНИ БАЧАГОН

Оҳангсоз Шермат Ёрматов 64
"O'ynadik, hech to'ymadik".
Шеъри *П. Мӯъмин*, оҳанги *Ш. Ёрматов* 65
"Sog'lom avlod qo'shig'i".
Шеъри *Т. Баҳромов*, оҳанги *Ш. Ёрматов* 66
Оҳангсоз Надим Норхӯҷаев 67
"Chinnigul" Шеъри Қамбар Ота, оҳанги Н. Норхӯҷаев 68
"Hakkalar". Шеъри *Н. Орифҷонов*, оҳанги *Н. Норхӯҷаев* 69
Оҳангсоз Дилором Омонуллаева 71
"Qo'g'irchoqlar bilan raqs". Оҳанги *Д. Омонуллаева* 72
"Buvijon". Шеъри *Ю. Суюнов*, оҳанги *Д. Омонуллаева* 73
Эҷодкорони мусиқӣ 74
"Хонаи мо тӯй". Шеъри О. Аминзода,
оҳанги Ш. Сайфиддинов 75
"Handalak". Шеъри *П. Мӯъмин*, оҳанги *Д. Омонуллаева* 76
Савол ва супоришҳо барои мустаҳкамкунӣ 77

ДОНИШОМӮЗОНИ АЗИЗ!

Саёҳати мо ба олами сеҳрноки мусиқӣ идома дорад. Дар ин соли хониш шуморо бисёр маълумоти нав ва ҷолиб интизор аст. Шумо чӣ будани оҳанг ва сурудро дарк мекунед, дар бораи нотаҳои чоряк, нимчоряк ва андозаҳои мусиқӣ маълумот пайдо мекунед. Аз садои ҷарангоси асбобҳои миллиамон танбӯр ва ғиҷҷак баҳраманд мегардед. Бо як қатор истилоҳҳои мусиқӣ ошно гардида, мусиқиро хубтару бештар дарк мекунед.

Дар бораи Ватанамон, табиати зебои он, дӯстӣ ва сулҳу амният бисёр суруду оҳангҳоро мешунавед, меомӯзед ва месароед. Ба ғайр аз ин, супоришҳои ба мисли фикр намудан, фикр карда дарёфтан ва эҷод намуданро иҷро менамоед.

БОБИ 1

ОҲАНГ

ВАТАНАМОНРО СИТОИШ МЕКУНЕМ

Гимн – яке аз рамзҳои давлат аст. Ӯзбекистони азизи мо низ суруди миллӣ, яъне гимни худро дорад. Мо онро рост истода, дасти ростамонро ба сари синаамон гузошта, иҷро мекунем.

ГИМНИ ДАВЛАТИИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

Шеъри ***А.Орипов*** Оҳанги ***М.Бурҳонов***

Serquyosh, hur o‘lkam, elga baxt, najot,
Sen o‘zing do‘stlarga yo‘ldosh, mehribon!
Yashnagay to abad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

N a q a r o t:
Oltin bu vodiylar – jon O‘zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug‘ xalq qudrati jo‘sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

Bag‘ri keng o‘zbekning o‘chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo‘r qanot!
Istiqlol mash’ali, tinchlik posboni,
Haqsevar ona yurt, mangu bo‘l obod!

N a q a r o t:
Oltin bu vodiylar – jon O‘zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug‘ xalq qudrati jo‘sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

?! Дар бораи ба шумо чӣ гуна таъсир намудани Гимни Давлатии Республикаи Ўзбекистон, гимни мо дар куҷо ва дар кадом маросимҳо иҷро карда шуданаш нақл карда диҳед.

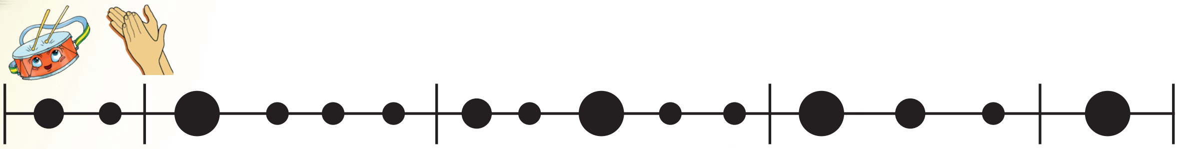

ВАТАН

Шеъри ***Б.Каримов***
Оҳанги ***Т. Аюбов***

Дар мағзи ҷону тан,
Андар вуҷуди ман,
Чун рӯди мавҷзан
Меҷӯшад ин сухан:
Ватан, Ватан, Ватан! (2 бор)

Хоку ҳавои ту,
Обу самои ту,
Сидқу сафои ту
Ҷон бахшадам ба тан,
Ватан, Ватан, Ватан! (2 бор)

?! Кайфияти сурудро ифода карда диҳед. Дар бораи Ӯзбекистони азизамон боз чӣ гуна сурудҳоро медонед?

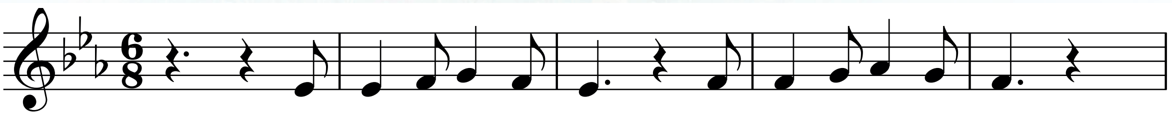

ТАКРОРӢ

РОҲИ НОТА.
ТАРЗИ НАВИШТ ВА НОМГУЗОРИИ НОТАҲО

Овозҳои мусиқӣ бо нотаҳо навишта мешаванд. Панҷ хате, ки дар он нотаҳо навишта мешаванд, РОҲИ НОТА номида мешавад.

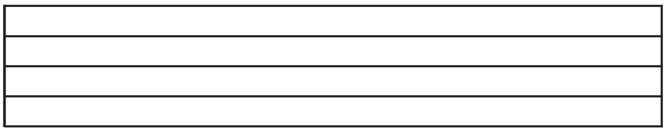

Дар аввали роҳи нота КАЛИДИ СКРИПКА гузошта мешавад.

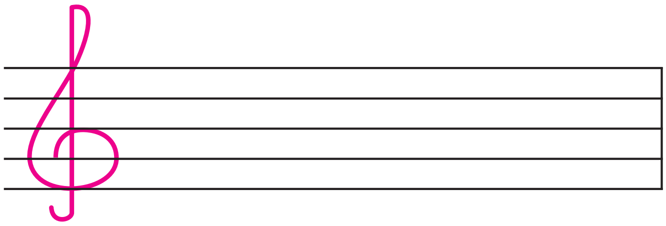

Қисми доирашакли КАЛИДИ СКРИПКА аз сабаби иҳота кардани роҳи дуюми роҳи нота ва дар ҳамин хат навишта шудани нотаи сол ин калидро КАЛИДИ СОЛ ҳам меноманд.

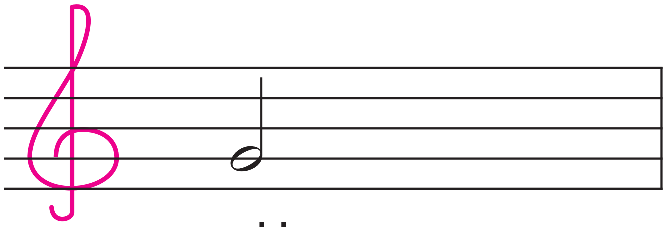

Нотаи сол

Дар мусиқӣ ҳафт нота мавҷуд буда, онҳо дар панҷ хатҳои роҳи нота ҷойгир мешаванд. Ин нотаҳо чунин номгузорӣ мешаванд:

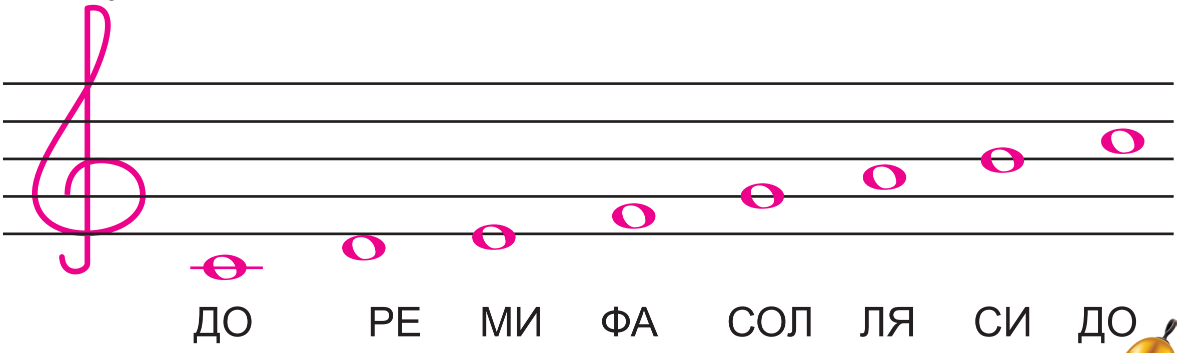

Дарси 3

ОҲАНГ

Оҳанг асос ва бунёди ҳар як мусиқӣ аст. Оҳанг аз маҷмӯи овозҳои мусиқии баландӣ ва дарозӣ доштаи гуногун ҳосил мешавад. Хусусиятҳои асосии мусиқӣ оҳангнокӣ мебошад. Оҳангҳо бо ёрии ягон асбоби мусиқӣ ё овозӣ иҷро карда мешаванд. Дар мусиқӣ суруд ва оҳангҳои рақсӣ низ мавҷуданд. Оҳанг ба боло ва поён ривоҷ ёфтанаш мумкин аст.

QARI NAVO

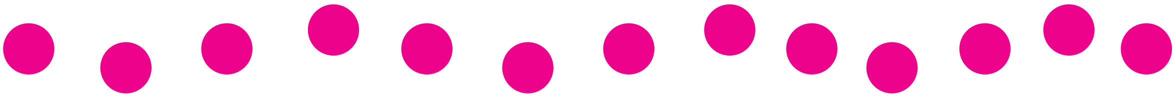

DO‘LONCHA

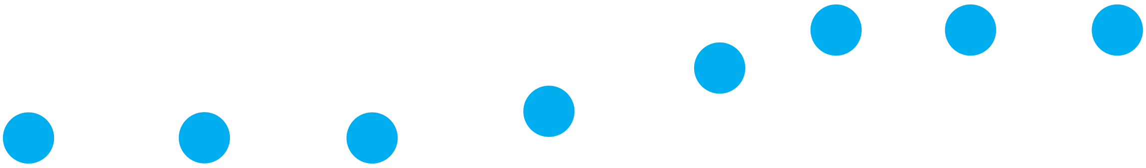

NEVARALAR QO‘SHIG‘I

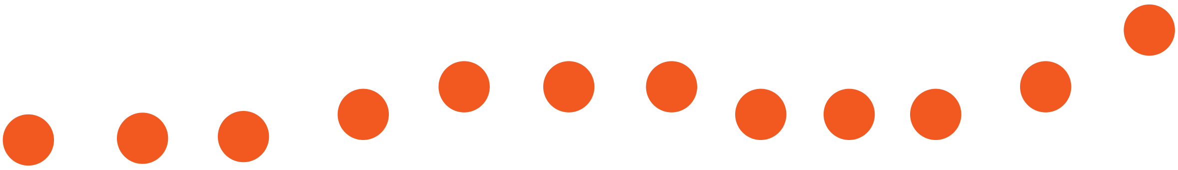

OQ LOLALAR

Оҳанги ***М.Левиев***
Аз кинофилми ***“Mahallada duv-duv gap”***

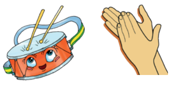

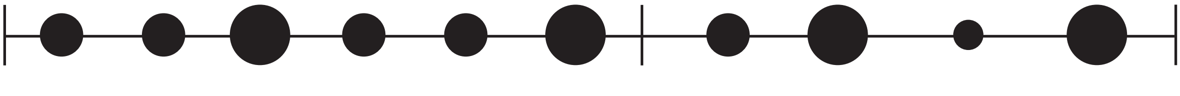

ЗАНГИ АВВАЛ

Шеъри ***Х. Ҷумъазода*** Оҳанги ***Ҷ. Обидпур***

Занги нахустин,
Бошад гуворо.
Шодӣ физояд,
Дилҳои моро.

Нақарот:
Ширин садоят (ҳей)
Чун сози дарё.
Бас дилнишинӣ
Бар пиру барно.

Эй занги аввал,
Чун субҳи хониш.
Моро бихонӣ,
Бар боғи дониш.

Нақарот.

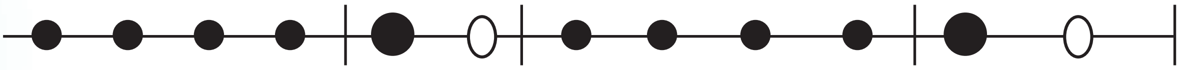

Агар оҳанг ҳаракат намекард, онро чӣ тавр иҷро мекардем?

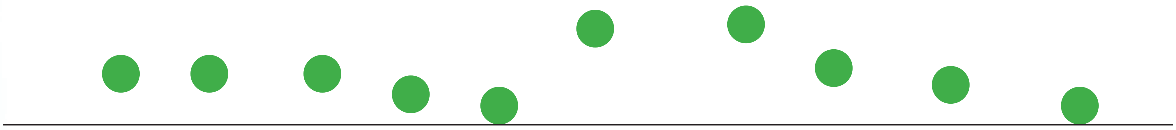

Зан - ги на-хус -тин, бо - шад гу - во - ро.

Ба матни нотаи суруд нигоҳ карда, чӣ гуна инкишоф ётани оҳангро гӯед ва ҳаракати онро ифода карда диҳед.

Суруди “Занги аввал”-ро бо ҳамроҳии асбоб ифоданок иҷро кунед.

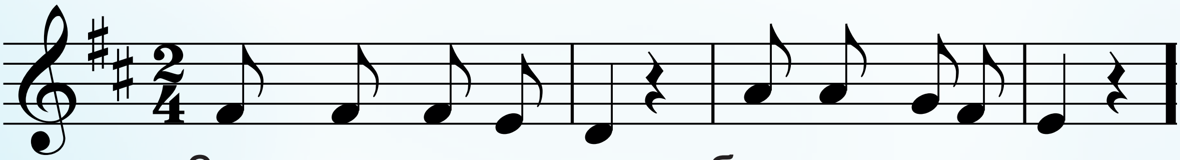

Матни нотаи сурудро бо доирачаҳои боло муқоиса кунед.

ТАКРОРӢ

НОТАИ ПУРРА

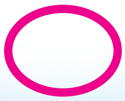

Донӣ, пурра нотаам,
Аз ҳар нота ман калон.
Шуморӣ бо “4 и” гар,
Давом медиҳӣ пас он.

НОТАИ НИМПУРРА

Ман нисфи пурра ҳастам,
Нимнота гӯянд чунон.
Шуморӣ бо “2 и” гар,
Мешавам он гаҳ шодон.

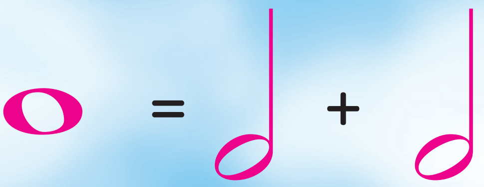

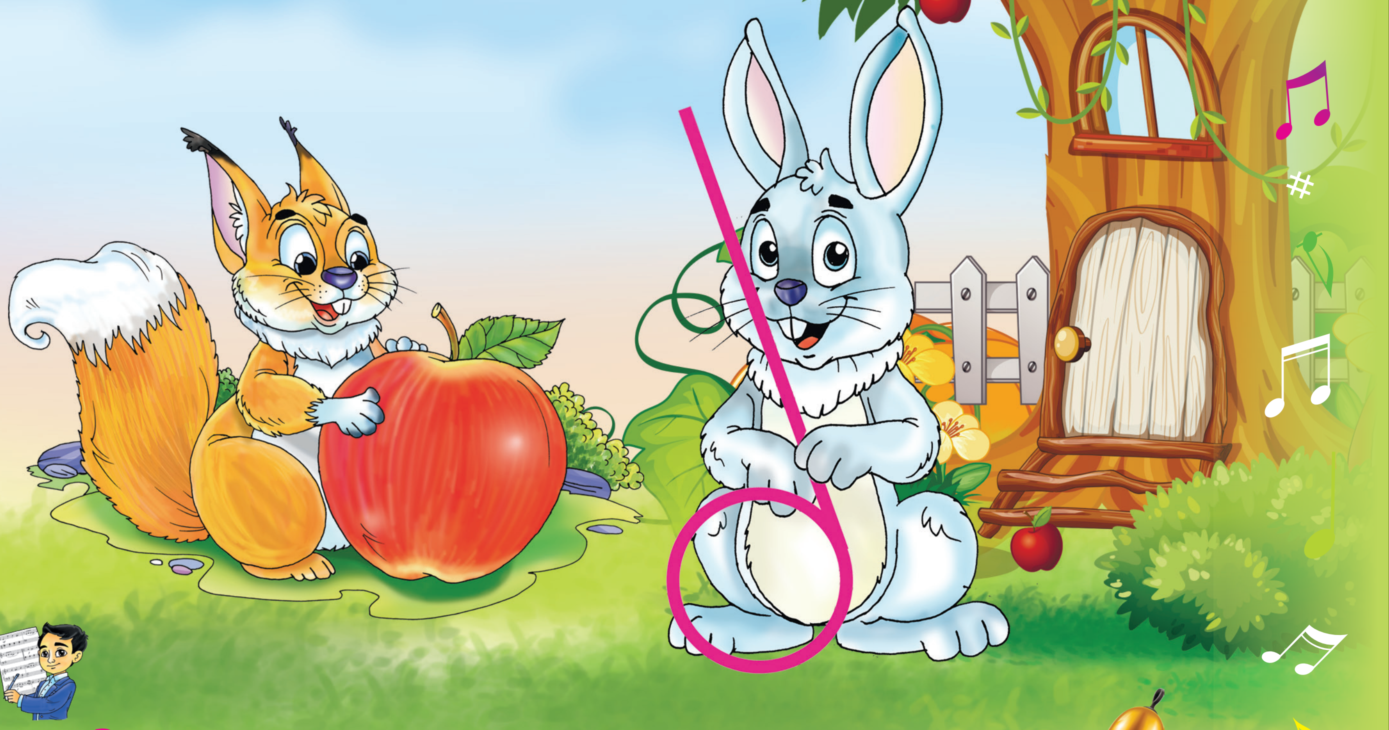

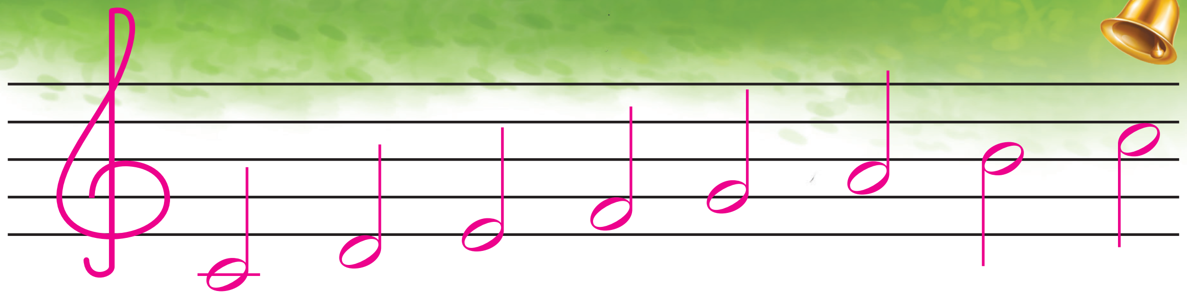

Дарсҳои 4-5

НОТАИ ЧОРЯК

Донӣ, чоряк нотаам,
Хурдак ҳастаму ҳушёр.
Чун нуқта холи сиёҳ,
Дар нота ҳастам чаҳор.

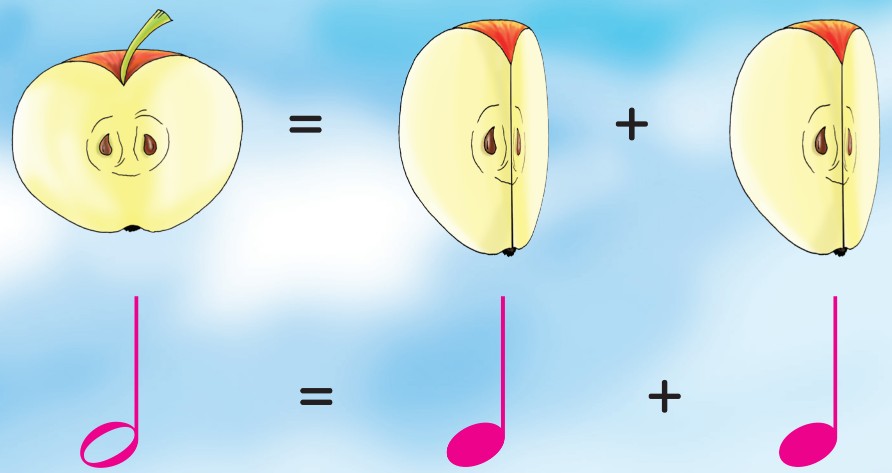

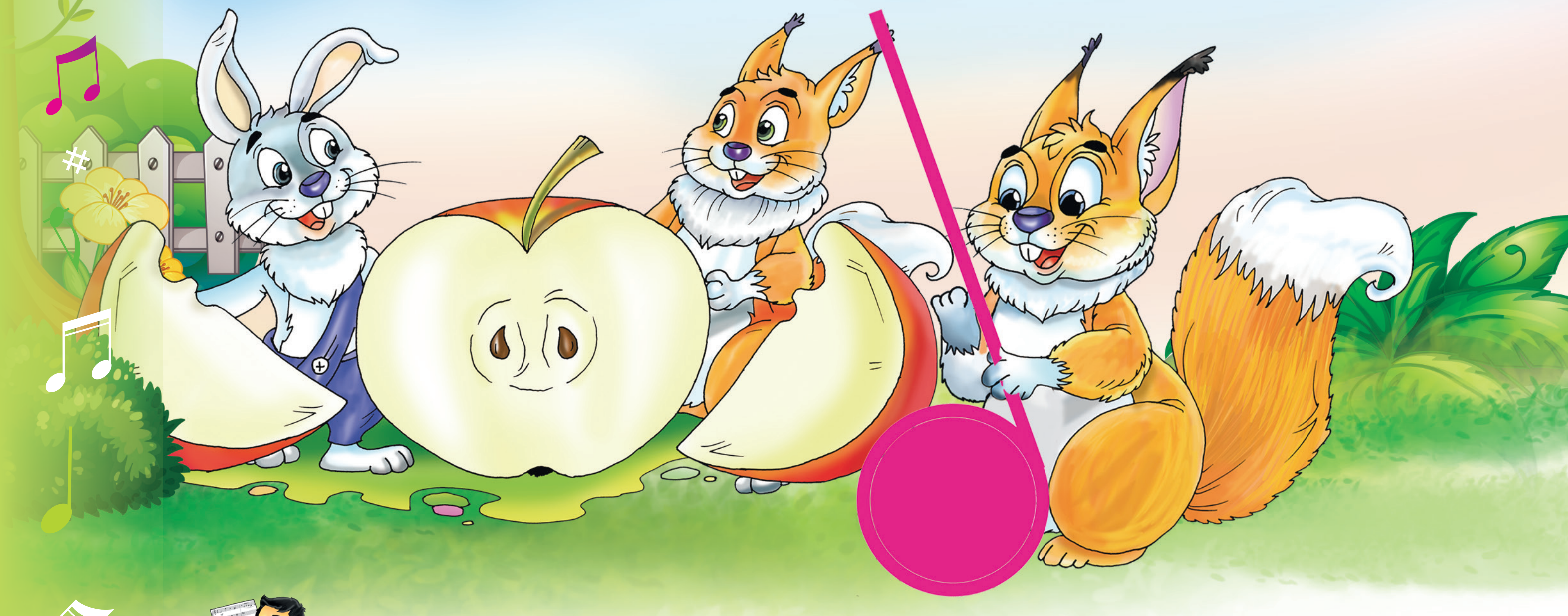

FARG‘ONACHA

Оҳанги халқии ӯзбек

?! Аз матни нотаи оҳанг нотаҳои нимпурра ва чорякиро ёбед.

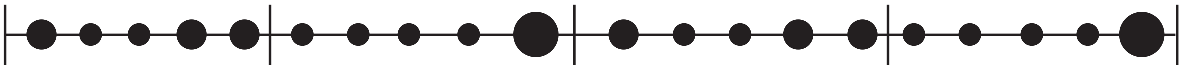

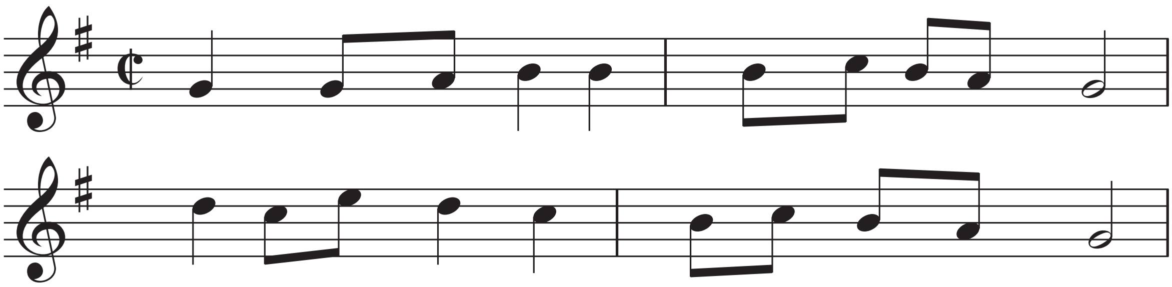

BOBOQ XO‘ROZ

Шеъри П.Мӯъмин ***Оҳанги Н.Норхӯҷаев***

Naqarot.

Boboq xo‘roz, boboq xo‘roz,
Toji qizil taroq xo‘roz.

Dumi gajak, yurar sergak,
Xo‘p kelishgan, bo‘yi daroz,
Boboq xo‘roz.

Naqarot.

Tumshuq artib saqlar tartib,
Qomatini tutadi g‘oz,
Boboq xo‘roz.

Naqarot.

Aybin lekin, aytay sekin:
Sal urishqoq, chatoq biroz,
Boboq xo‘roz.

Naqarot.

Odamlarni, beg‘amlarni
Uyg‘otishi judayam soz,
Boboq xo‘roz.

Bo- boq xo‘- roz, bo- boq xo‘- roz, to- ji qi- zil ta-roq xo‘-roz

ДО

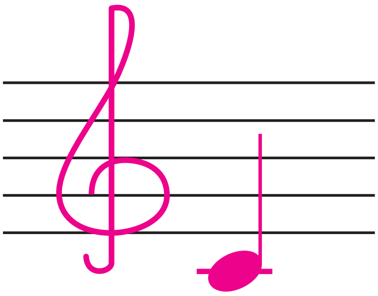

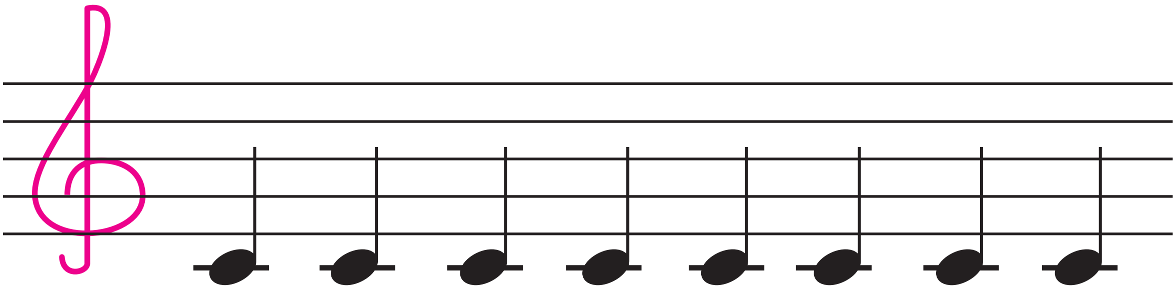

РЕ

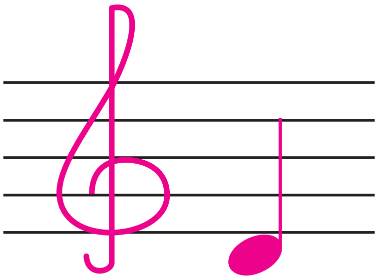

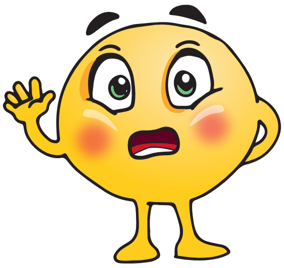

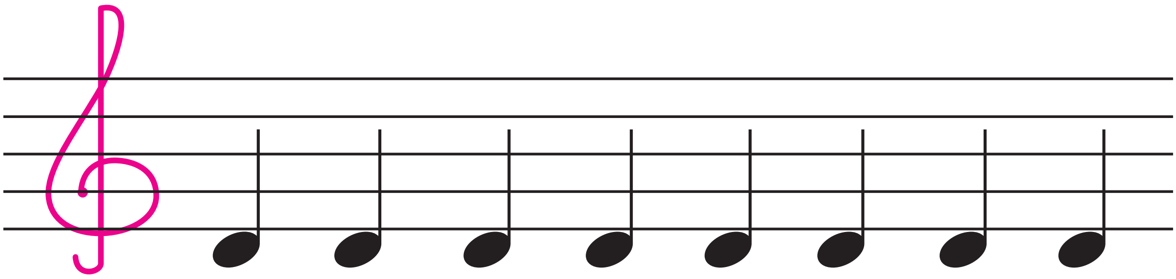

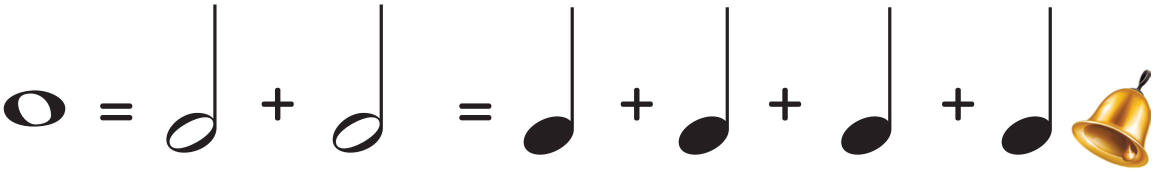

СУРУД

Суруд аз матни шеърӣ ва оҳанг иборат аст. Он бо ҷӯрии созҳои мусиқӣ ва баъзан бошад бе ҷӯр иҷро карда мешавад. Суруд аз тарафи як ё якчанд иҷрокунандагон сароида мешавад.

G‘ILDIRAGIM

Шеъри ***Т. Баҳромов*** Оҳанги ***Ш. Ёрматов***

Naqarot:

G‘ildiragim, g‘ildiragim,
Tezroq, tezroq pildiragin.

Ikkalamiz o‘ynab-o‘ynab,
Yuguraylik yo‘lka bo‘ylab.

Naqarot.

Uyga tomon ketaylik tez,
Eson-omon yetaylik tez.

Naqarot.

O‘yinni men bas qilayin,
Damingni ol, dars qilayin.

Naqarot.

G‘il-di-ra-gim, g‘il-di-ra-gi -i - im, tezroq, tezroq pil- di- ra - gin.

O‘YNAYLIK

Шеъри ***А.Раҳмат*** Оҳанги ***Ил.Акбаров***

Do, re, mi, fa, sol, sol, sol
Deb chertaman torimni,
Soz bo‘lganda jaranglab
Kuyga solar barini.

Ulug‘ Vatan sha’niga
To‘qiladi kuylarim.
Dutorim-la avj olar
Mening shirin o‘ylarim.

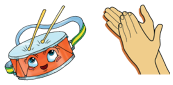

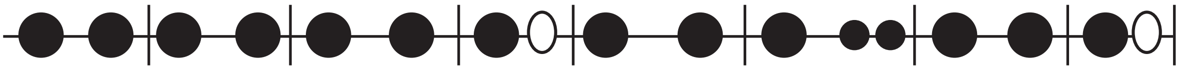

Do, re, mi, fa, sol, sol, sol deb cher- ta- man to- rim- ni.

Do, re, mi, fa, sol, sol, sol deb cher-ta-man to-rim -ni.

?! Дароз ва кӯтоҳии овозҳои дар шакли доирача будаи сурудро бо матни нота муқоиса кунед.

МИ

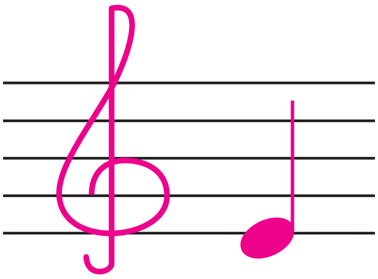

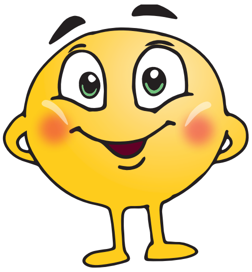

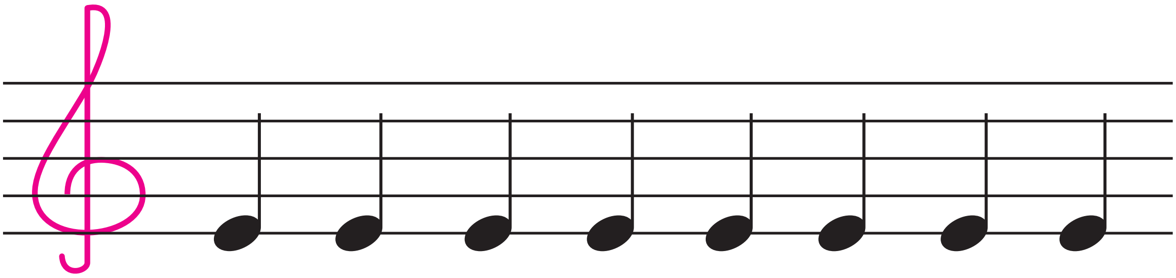

ФА

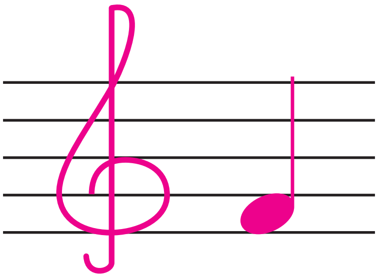

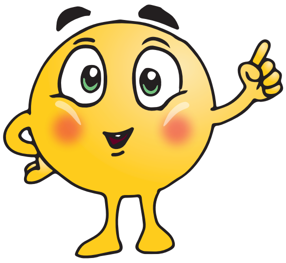

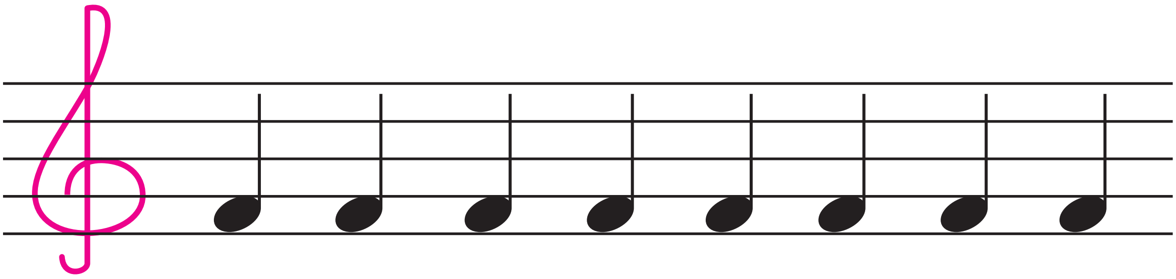

АСБОБҲОИ МИЛЛӢ

НАЙ

Най – ин асбоби нафасӣ буда, аз қамиш ва дарахти зардолу сохта мешавад. Онро асосан аз паҳлӯяш бо даст дошта менавозанд. Он 6-то сӯрохи асосӣ, 2-то ба боло (ба тарафи қафо) ва 1-то дар паст сӯрохиҳои ёрирасон дорад. Най яке аз асбобҳои нафасии халқҳои тоҷику ӯзбек аст.

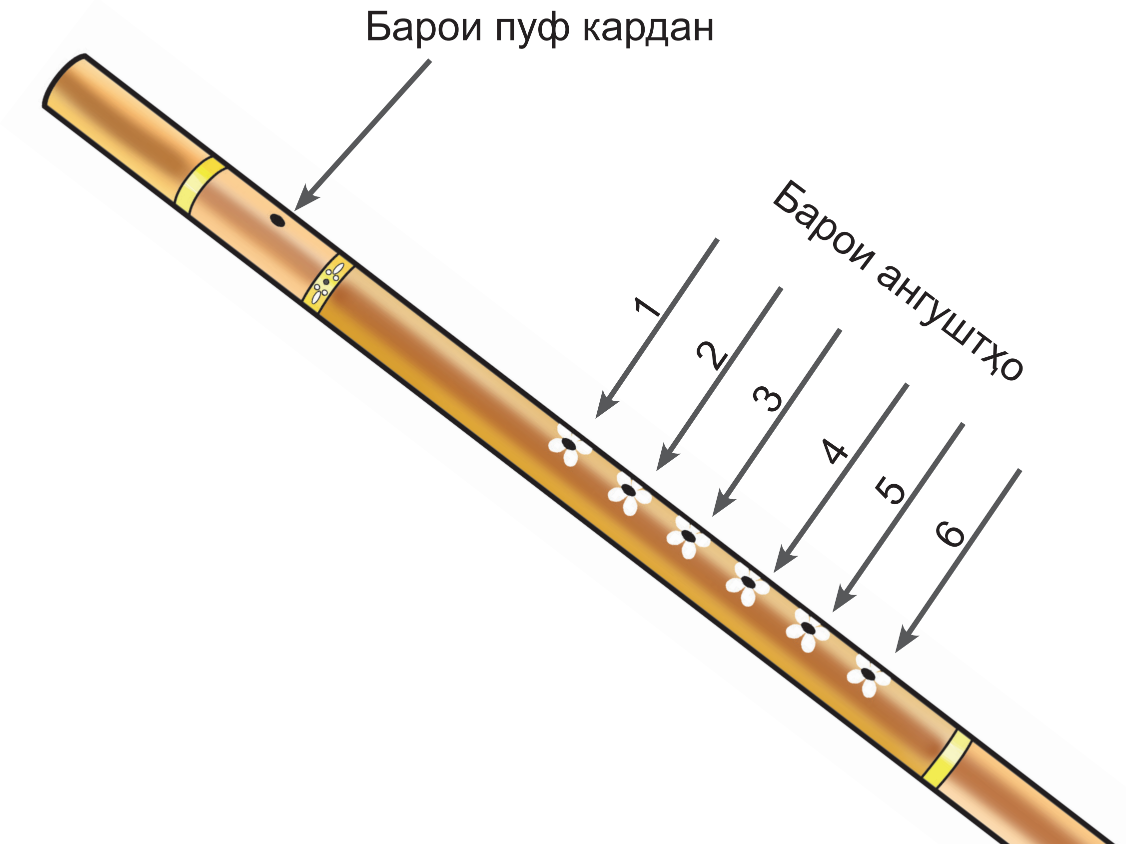

?! Дар бораи сохти асбоби най маълумот диҳед. Овози найро аз лаҳн (тембр) фарқ кунед.

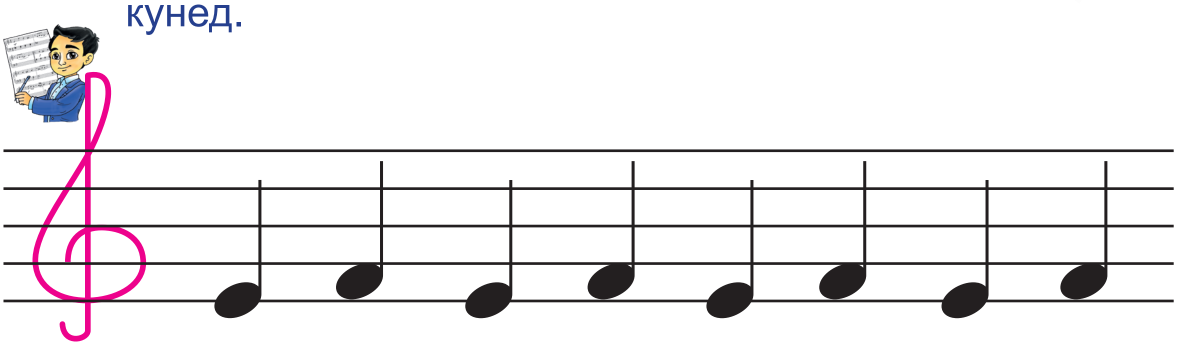

QUVNOQ SAYR

Оҳанги Н.Норхӯҷаев

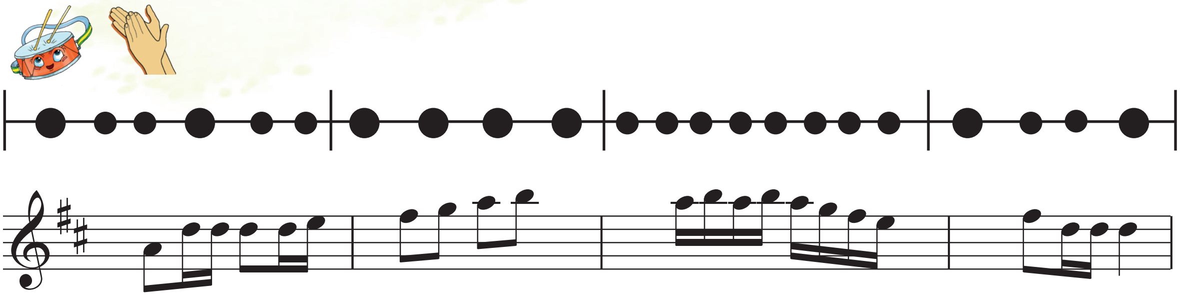

СОЛ

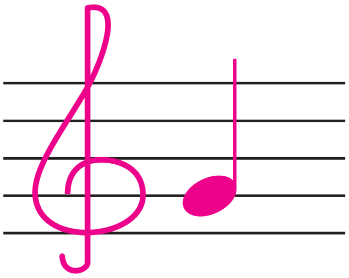

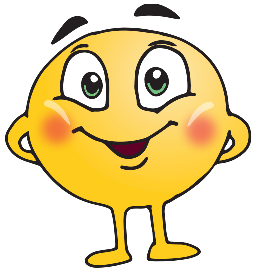

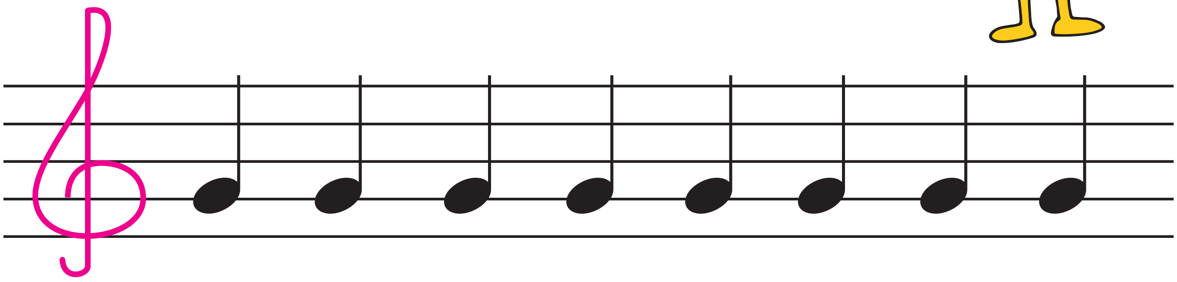

ЛЯ

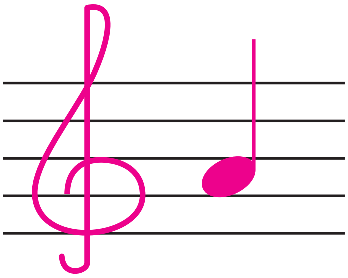

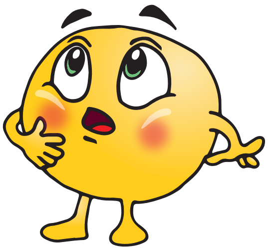

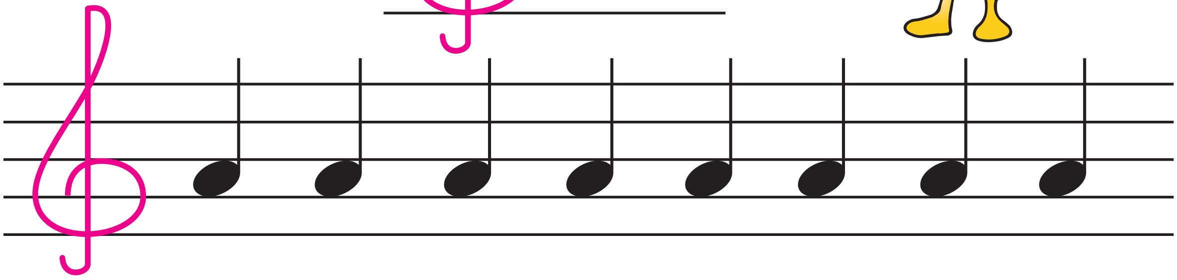

СИ

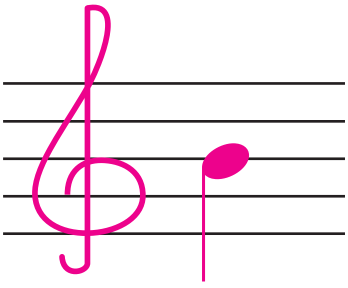

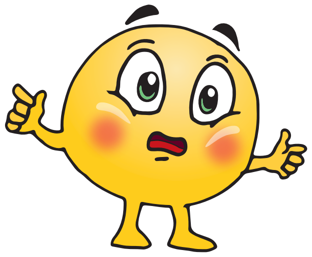

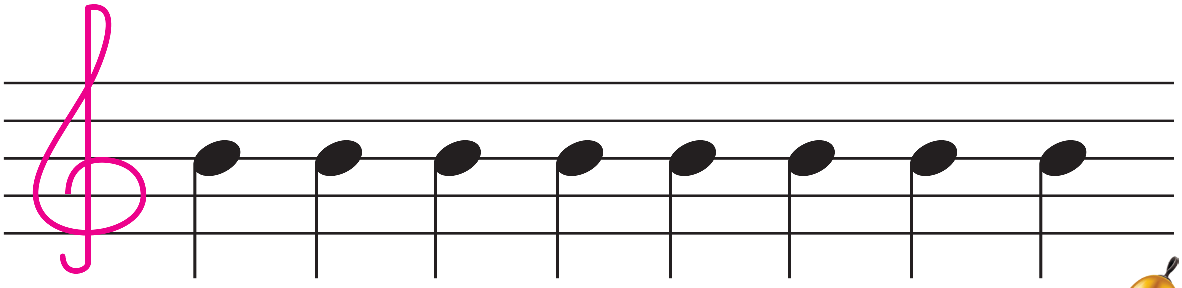

Дарсҳои 8-9

ТАНБӮР

Танбӯр – асбоби нохунии қадимаи халқии тоҷику ӯзбек аст. Он аз тут сохта шуда, бо ёрии дастгоҳи махсусе, ки дар ангуштҳо мепӯшанд, бо кӯмаки нохун овоз ҳосил карда мешавад.

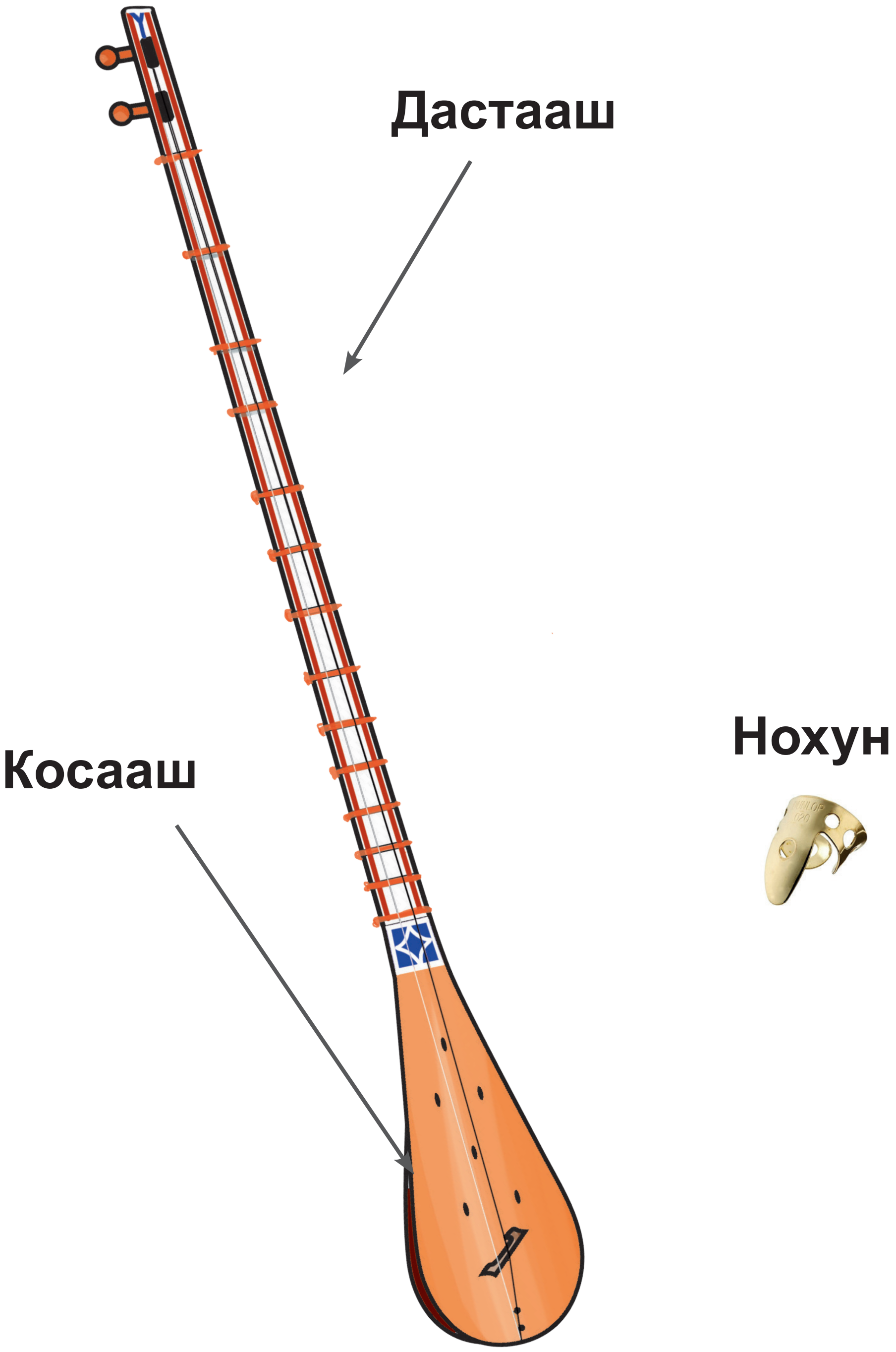

ҒИҶҶАК

Ғиҷҷак – яке аз асбобҳои қадимаи халқии тоҷику ӯзбек буда, бо камонча навохта мешавад.

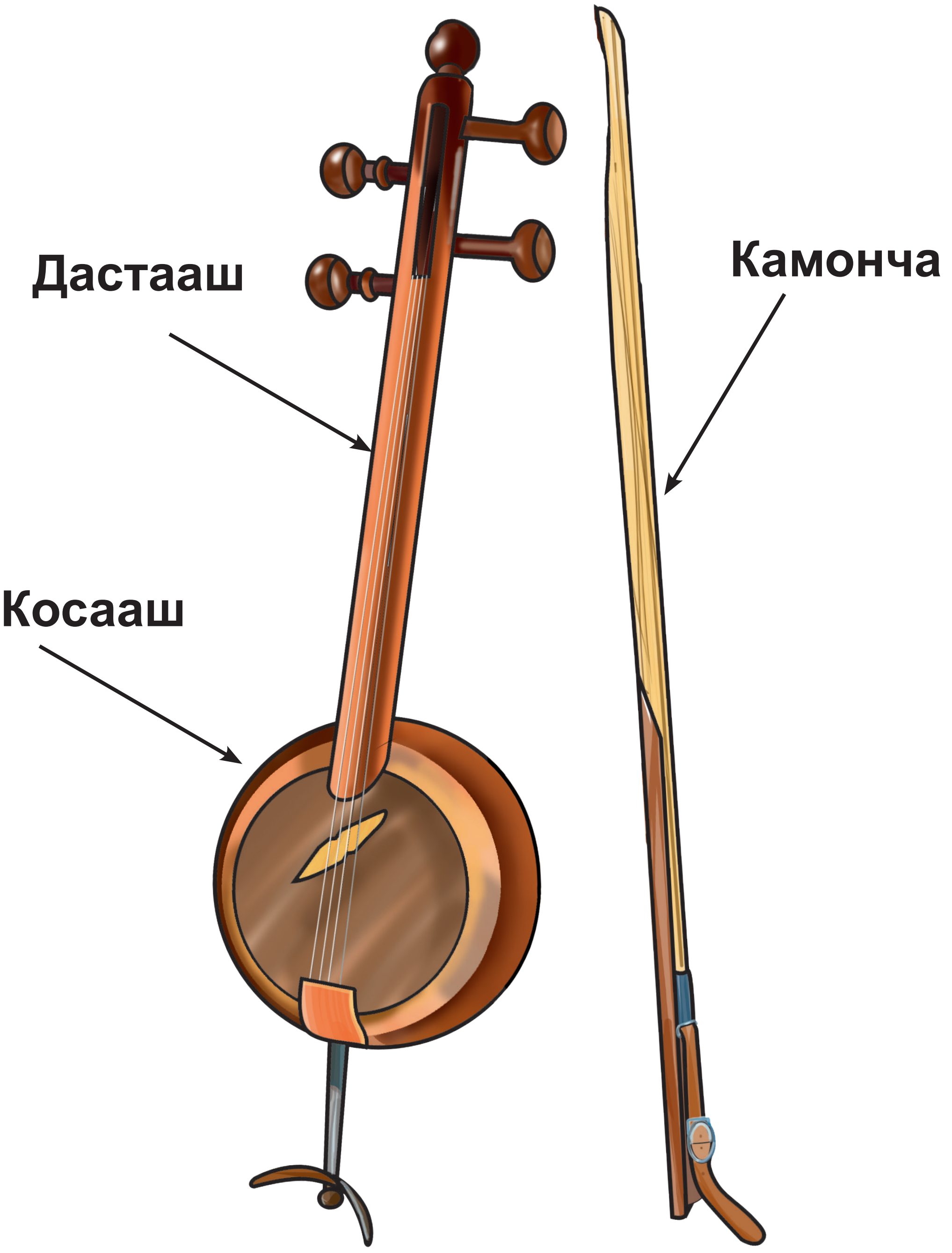

KAYFIYAT

Оҳанги ***Н. Норхӯҷаев***

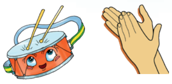

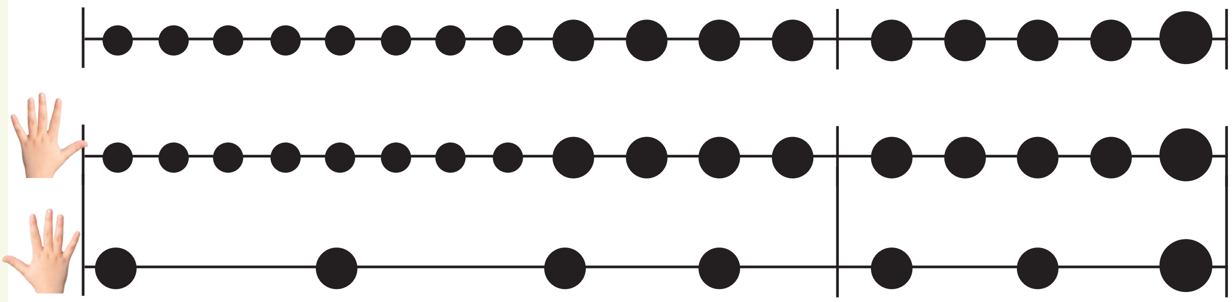

UZUM

Шеъри ***П. Мўъмин***
Оҳанги ***Д. Омонуллаева***

Uzum pishdi,
Uzum pishdi,
Ishkomlarga
Ko'zim tushdi.

Hosili mo'l –
Bosh-bosh uzum.
Boqqan sari,
To'yar ko'zim.

Oftobdan nur
Simirganlar.
Yetilganlar,
Semirganlar.

Bobom bilan
Bog' oralab
Uzum uzdik
Xo'p saralab.

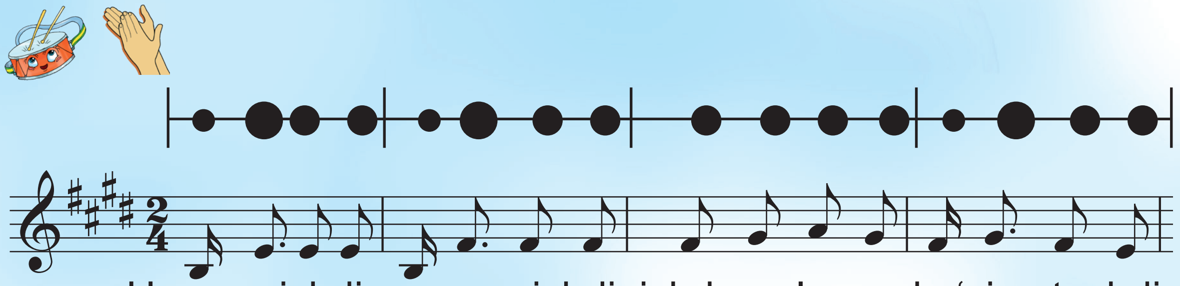

Uzum pishdi, uzum pishdi, ish-kom-lar-ga ko'zim tushdi.

НОТАИ НИМЧОРЯК

Маро гӯянд “нимчоряк”,
Парчамам бар ин шоҳид.
Дар ҳар асар вохӯред,
Маро зудтар сароед.

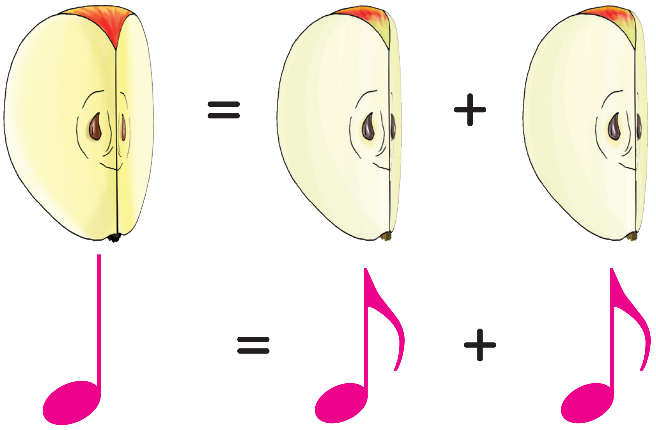

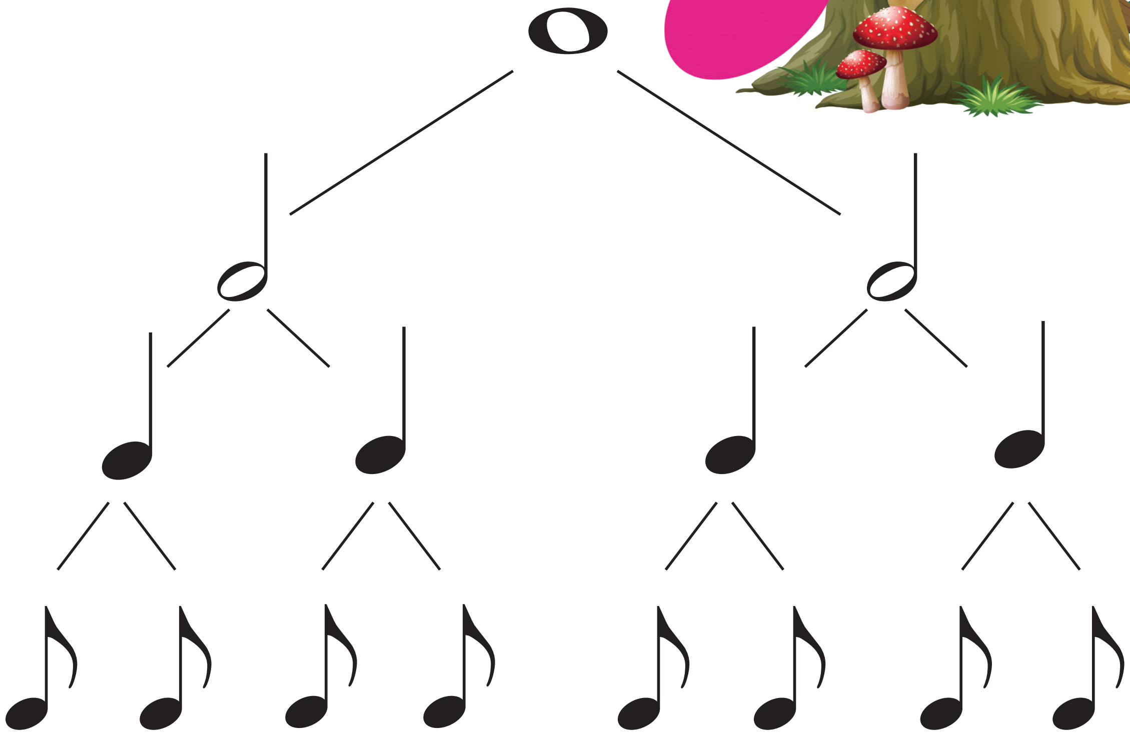

ДО

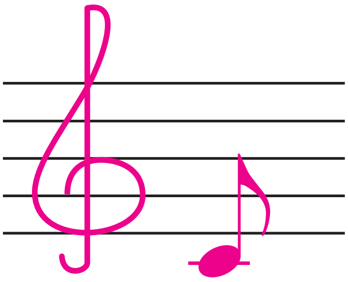

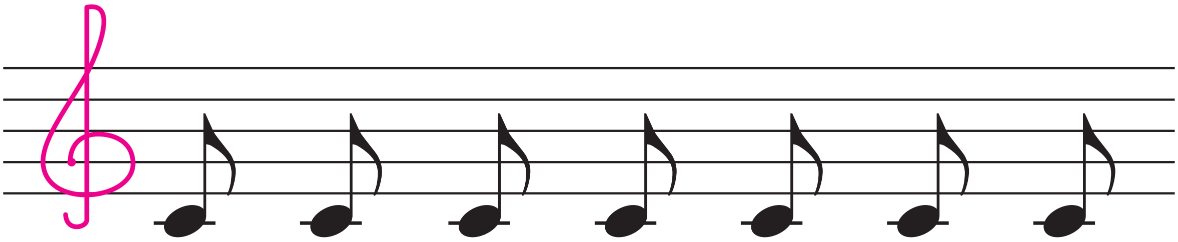

РЕ

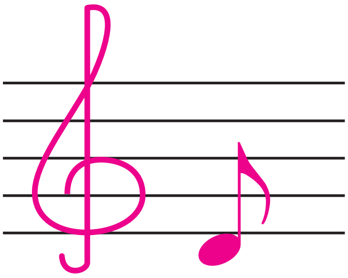

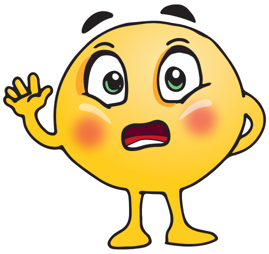

Дарси 1

БОБИ 2
ЯККАНАВОЗӢ ВА ҶӮРНАВОЗӢ

ЯККАНАВОЗӢ

Ба созандаи дар расм буда нигаред. Ӯ бо соз асари мусиқиро якка худаш иҷро карда истодааст. Ба таври якка иҷро намудан – **якканавозӣ** номида мешавад.

ASP BO‘LAMAN

Оҳанги халқии ӯзбек

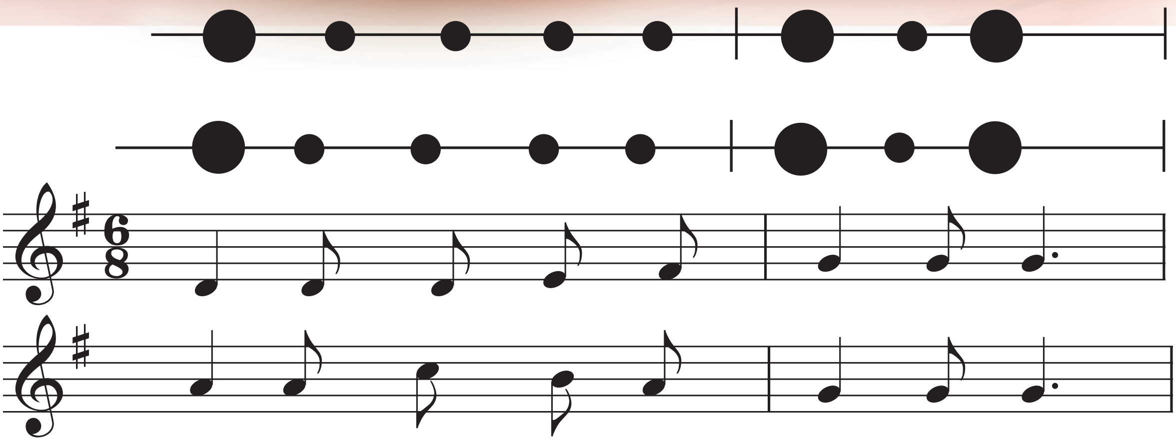

Ҳаракати оҳангро ба дафтари машқи худ сабт намоед.

ОФТОБУ ОДОБ

Шеъри халқӣ

Оҳанги ***А. Тошматов***

Нағз аст офтоб,
Ё нағз одоб?
Офтоб диҳад нур,
Одоб чӣ? Ҳузур. 2 бор

Офтоб набошад,
Ҷаҳон шавад тор.
Одоб набошад,
Инсон шавад хор. 2 бор

Рӯйи ин олам,
Аз офтоб гарм аст.
Лек рӯйи одам
Аз одоб гарм аст. 2 бор

Оламро доим,
Офтобаш бошад.
Одамро доим
Одобаш бошад. 2 бор

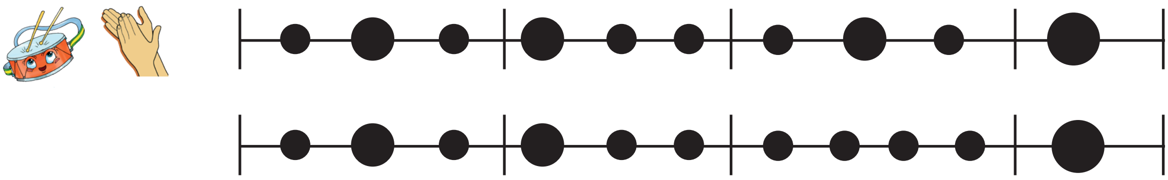

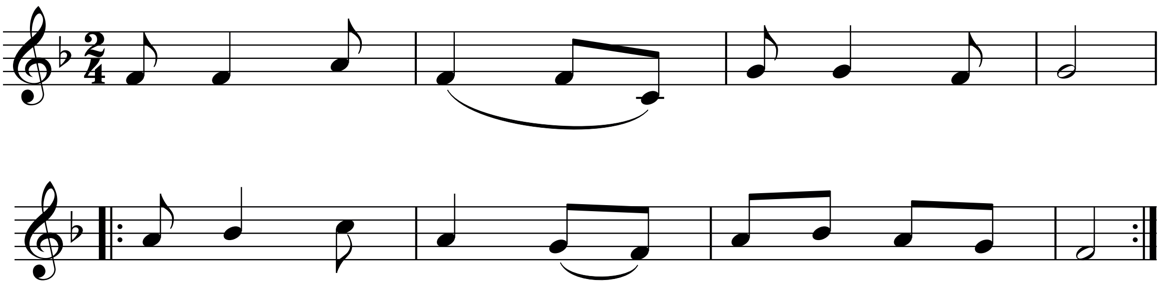

МИ

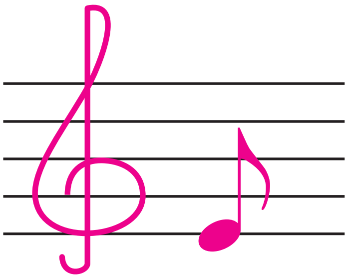

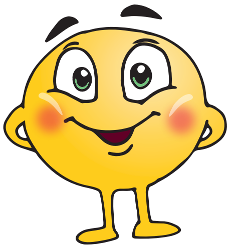

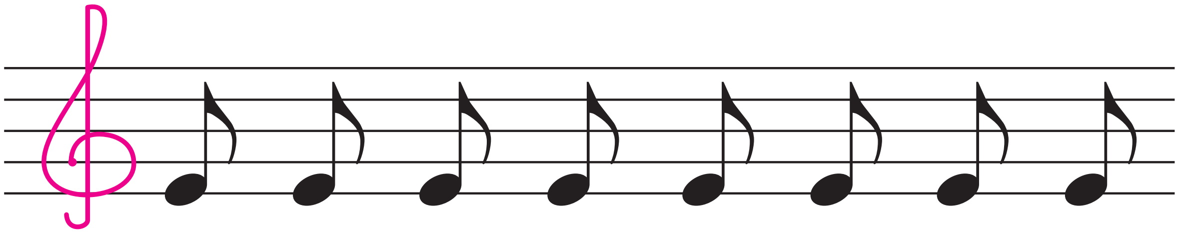

ФА

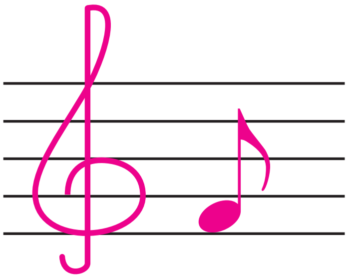

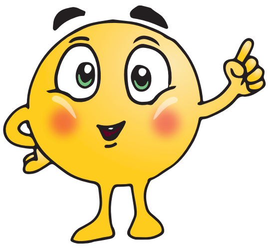

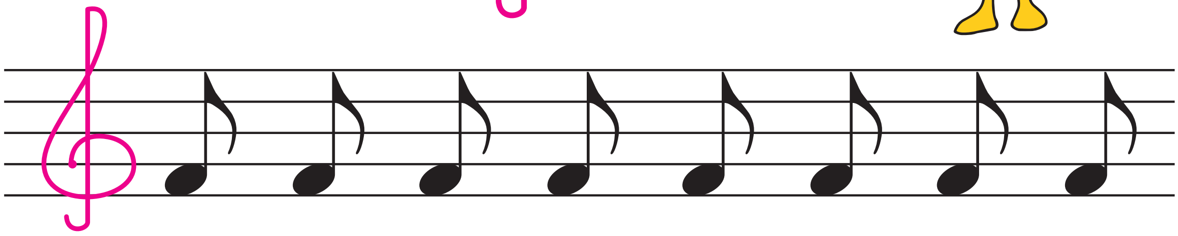

Дарсҳои 2-3

ҚОМУСАМ ТУ – ФАХРАМ ТУ

Конститутсияи кишварамон – сарқонуни асосии давлатамон аст. Дар он ҳуқуқ, маданият ва озодиҳову ӯҳдадориҳои инсонҳои дар Ватанамон зиндагикунанда ифода ёфтааст.

CHAMANDAGUL

Оҳанги халқии ӯзбек

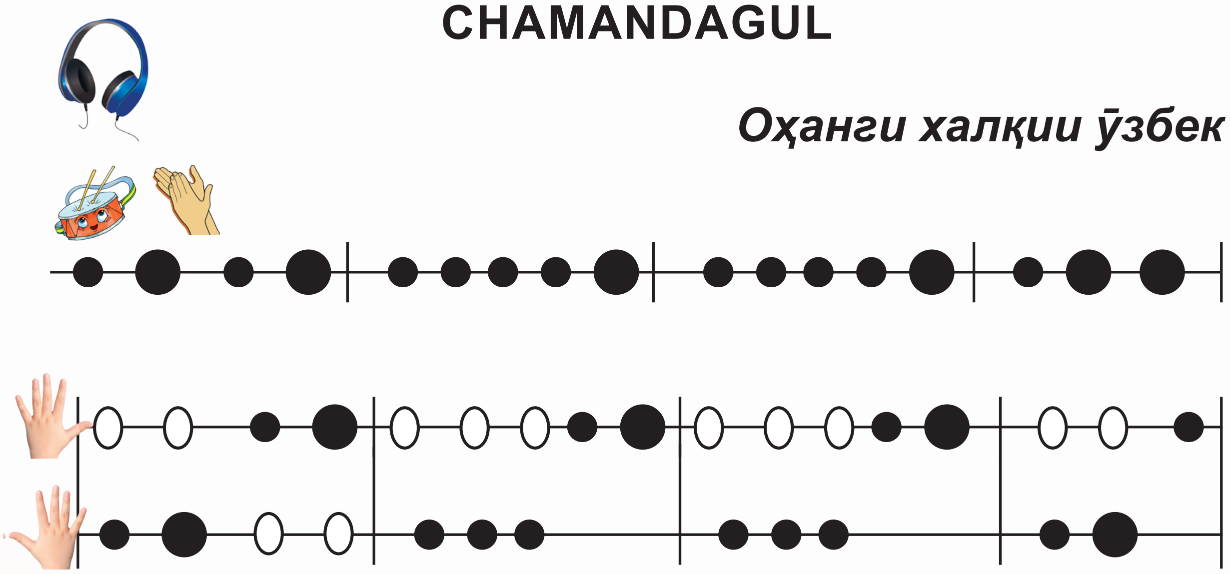

?! Ба ду гурӯҳ ҷудо шуда иҷро кунед:

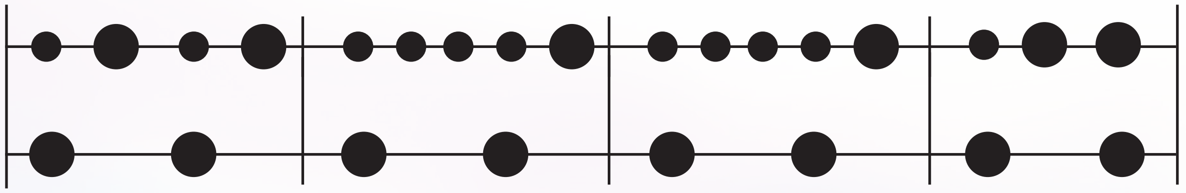

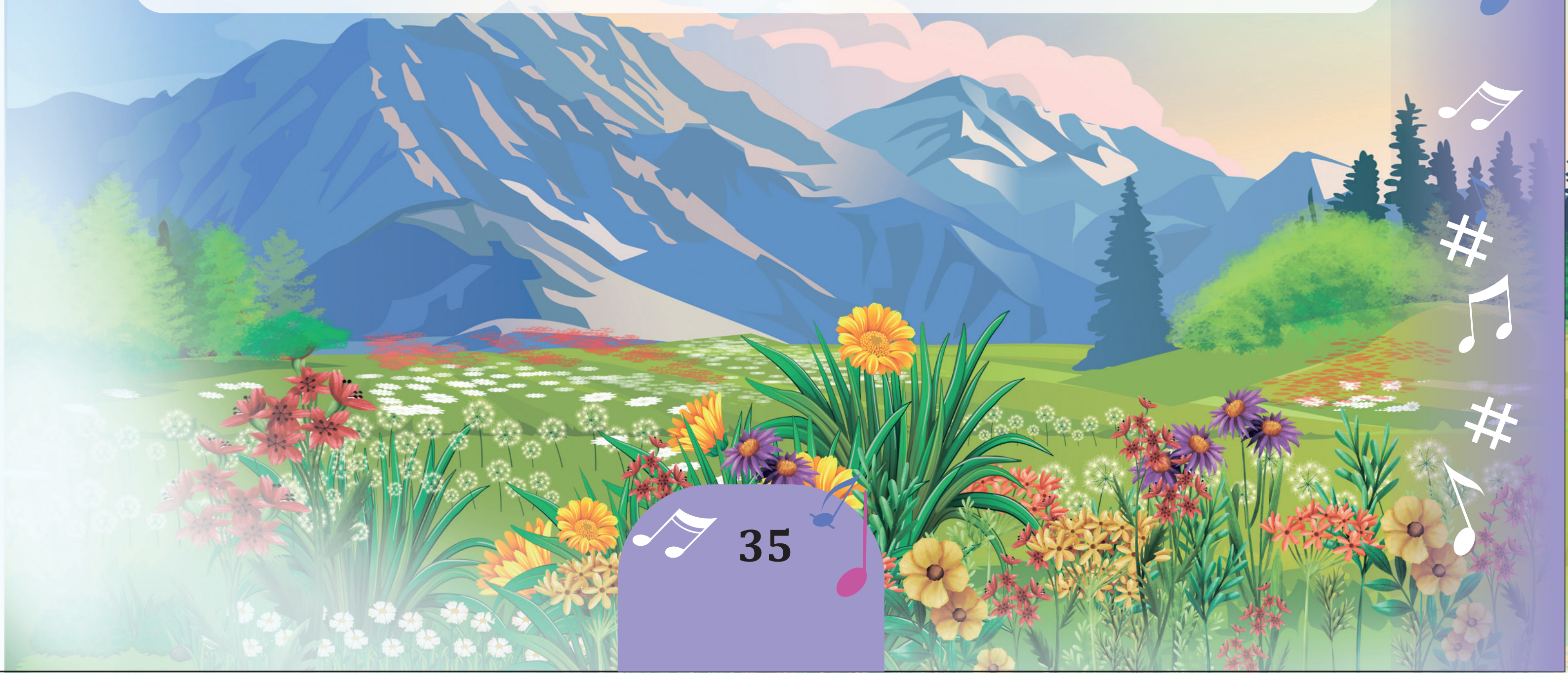

QADIM TURON

Шеъри ***П. Мўъмин*** Оҳанги ***Н. Норхўжаев***

Uch, Humo qush,
Parvozi xush.
Osmonimda,
Makonimda.

Naqarot:

Keng Turkiston
Menga makon.
El – qadrdon,
O‘zbekiston.

Samosi sof,
Chaqnar oftob.
Bag‘ri kengdir,
Do‘sti tengdir.

Naqarot.

Aytay chindan,
Baxtim sendan.
Sen doimo
Bor bo‘l, Humo!

Naqarot.

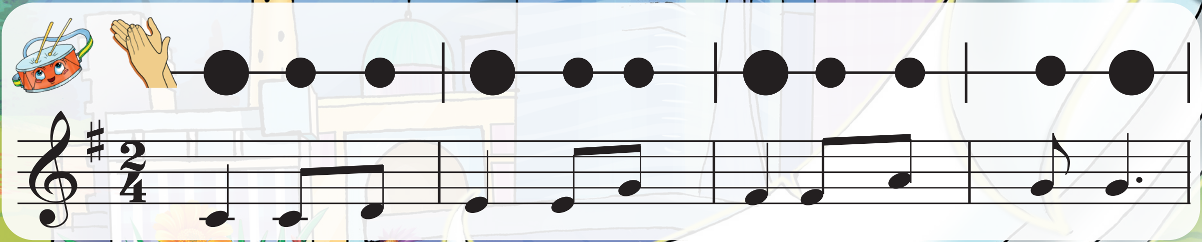

СОЛ

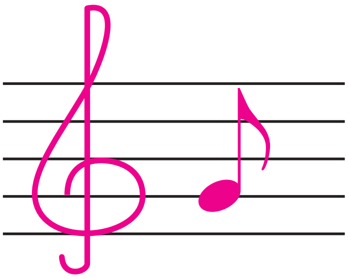

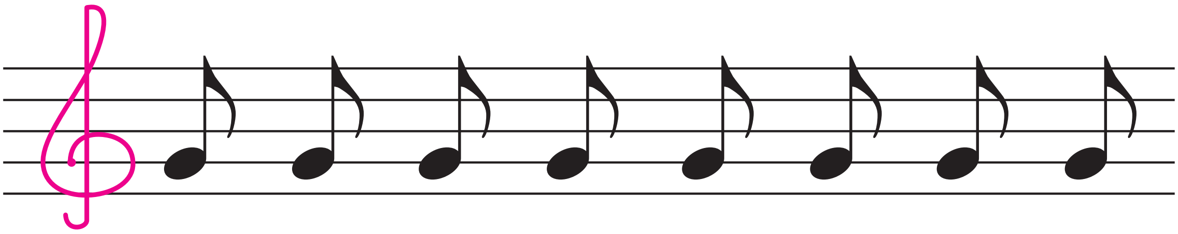

ЛЯ

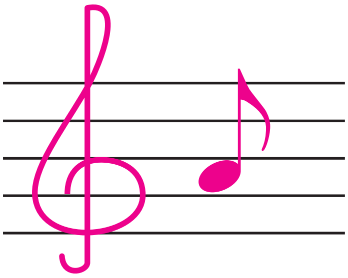

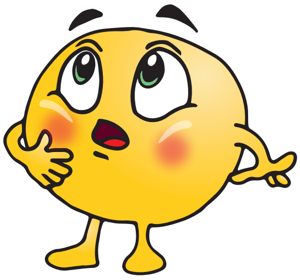

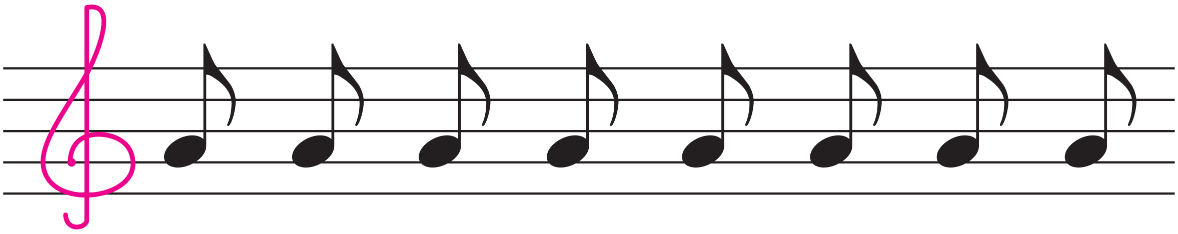

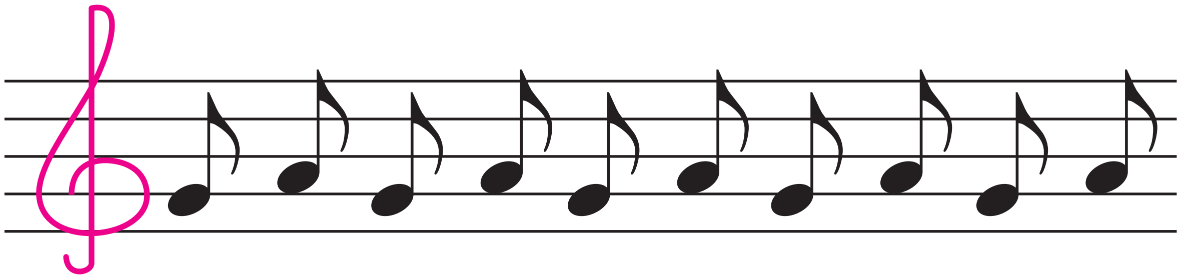

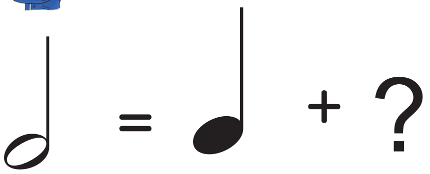

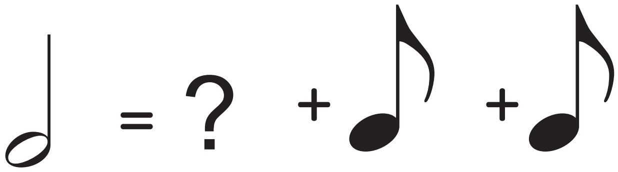

Дарсҳои 4-5

ҶӮРНАВОЗӢ

Дар якҷоягӣ бо ду асбоби мусиқӣ иҷро кардани оҳангро ҷӯрнавозӣ меноманд. Ҷӯрнавозон якдигарро гӯш карда, асар иҷро мекунанд.

?! Шумо дар иҷрои якканавозӣ ва ҷӯрнавозӣ чӣ гуна фарқ ва монандиро мебинед?

АБРИ БОРОН

Шеъри ***М. Бахтӣ*** Оҳанги ***А. Тошматов***

Ду қатра борон омад,
Аз абри поён омад.
Абрак-абрак, чӣ борӣ?
Фасли тобистон омад. (2 бор)

Гуфто ман абри борон,
Раҳмондаи баҳорон.
Навбат ба ман наёмад,
Борам ба киштзорон.

Бобои деҳқон омад,
Аз дашти тафсон омад.
Гуфто абрак борон деҳ,
Чашмам ба гирён омад. (2 бор)

Ду қатра ашки ман рехт,
Дар кӯҳу дар даман рехт.
Дар кишту дар чаман рехт.
Дар домани Ватан рехт.

Ман абри нарми борон
Раҳмондаи баҳорон. (2 бор)

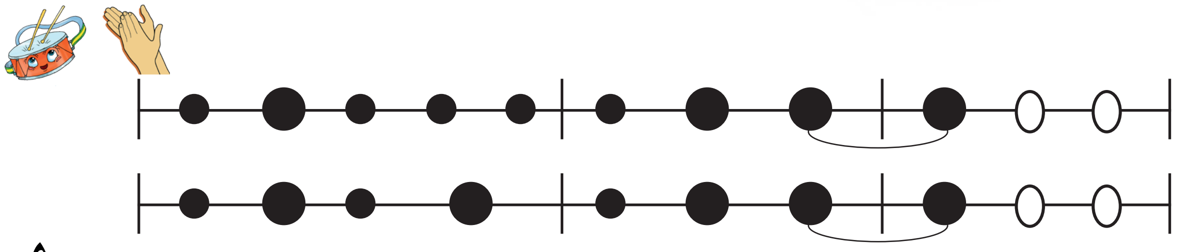

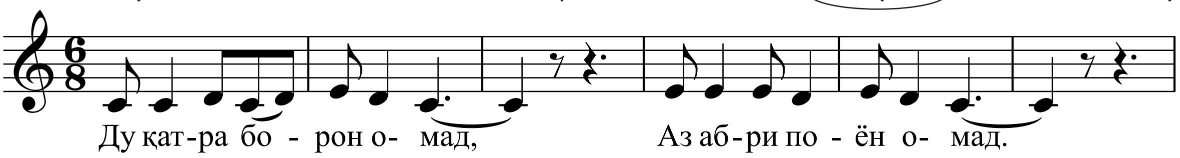

си

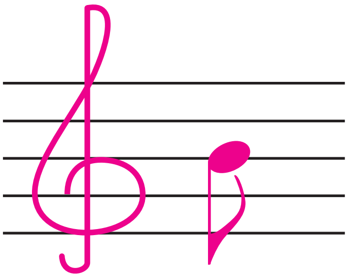

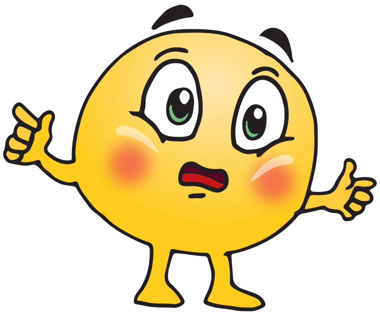

до$_2$

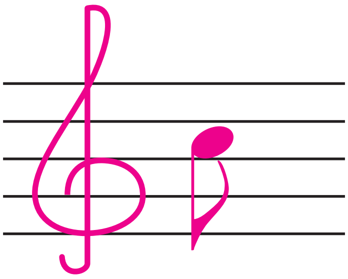

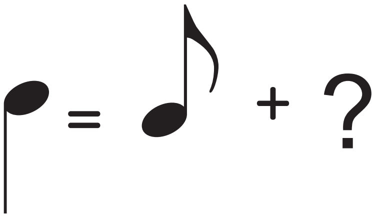

ОВОЗХОНӢ ВА НАВОЗАНДАГӢ

Овозхонӣ касби мусиқист, ки бо иҷро намудани суруд алоқаманд аст. Овозхонҳо сурудро бо овоз, бо ҳамҷӯрӣ ё ки беҳамҷӯрии асбоби мусиқӣ иҷро мекунанд.

Навозандагӣ бошад, бо иҷро намудани оҳанг алоқаманд аст. Навозандагон оҳангҳоро тариқи асбобҳои гуногун иҷро менамоянд.

?! Иҷрои овозхон ва навозандаро гӯш карда, фарқи онҳоро гӯед.

DANGASA

М.Тоҷибоев дар асоси оҳангҳои маќоми “Дугоҳ” офаридааст

Dangasaning holi yomondir,
Dars qilgani qo‘li bormaydi.
Ketayotgani yomon tomondir,
Qo‘lin sovuq suvga urmaydi.
Dangasa bo‘lmang, dangasa,
G‘ayratli bo‘ling, g‘ayratli bo‘ling.

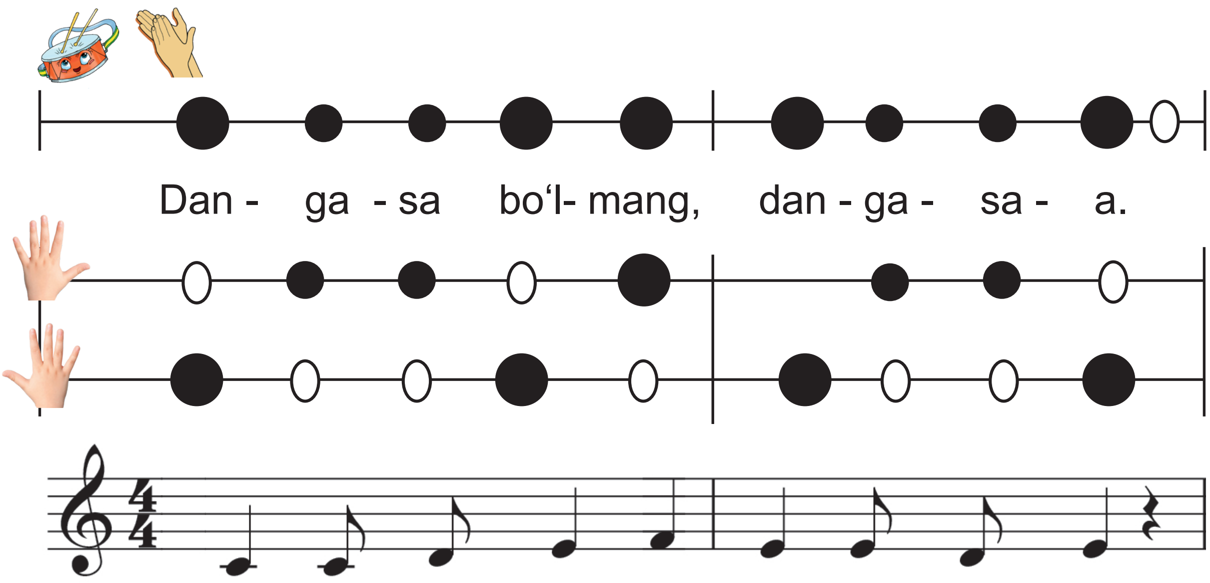

?! Ритм (вазн)-и суруди “Дангаса” -ро бо матни нота муқоиса кунед.

КАРНАВАЛ

Шеъри ***Ш. Қиёмов*** Оҳанги ***А. Тошматов***

Карнавалу карнавал,
Омадем мо бармаҳал. (2 бор)

Мехонему мерақсем,
Мо аз бозӣ метафсем.
Арча ҳам ҳамроҳи мо
Чарх мезанад доимо (2 бор)

Бобо-барфӣ меояд,
Хурсандӣ меафзояд. (2 бор)

Хӯрҷини пури савғо
Барои мо бачаҳо.
Мусиқачӣ! Соз навоз!
Мегирӣ туҳфаи соз! (2 бор)

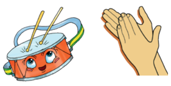

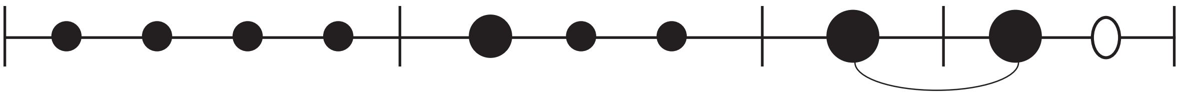

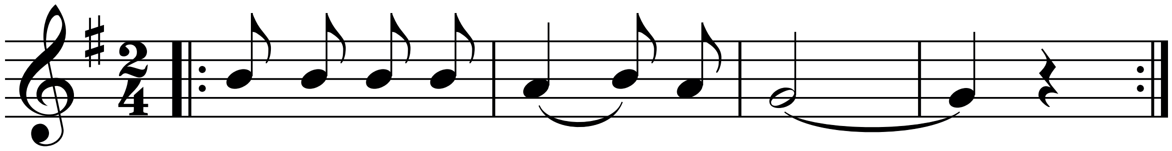

ГУРӮҲБАНДИИ НОТАҲО

Дар навишти нота, барои қулай навишта шудани нотаҳои нимчоряк онҳо бо якто хат якҷоя карда мешаванд. Нотаҳои нимчоряк дутоӣ, дар баъзе ҳолатҳо чортоӣ якҷоя мешаванд. Барои ин, байрақчаҳои онҳо ба ҳамдигар пайваст карда мешаванд.

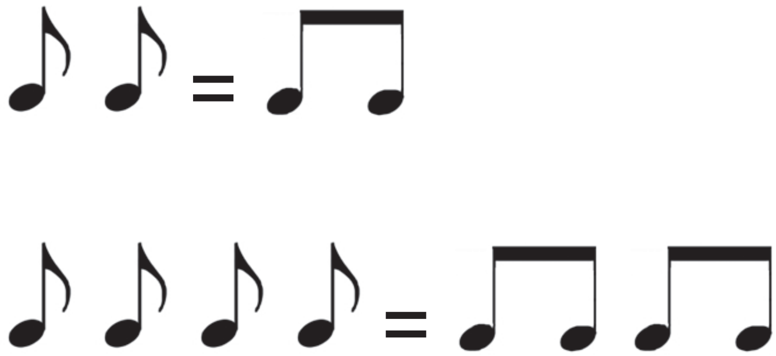

Нотаҳои чоряки дар машқ додашударо бо ҳиҷои "бак" ва нотаҳои нимчорякро бо ҳиҷои "бум" гуфта, ҷӯр мешавем:

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО БАРОИ МУСТАҲКАМКУНӢ

1. Оҳанг чист? Оҳанг чӣ тавр ҳаракат карданаш мумкин?

2. Ба ҳаракати нуқтаҳои додашуда нигоҳ карда, онҳо кадом суруди шумо омӯхтаро ифода намуданашро ёбед.

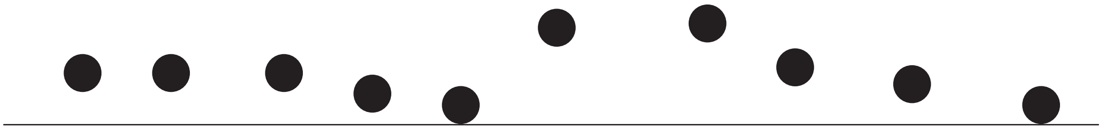

3. Кадоме аз ин нотаи чоряк аст?

1) 2) 3) 4)

4.

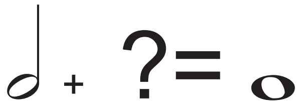

5.

6.

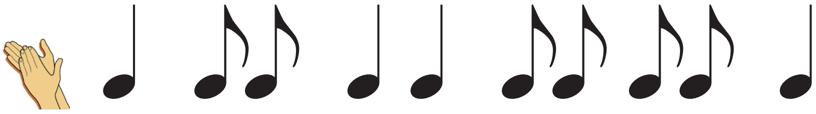

7. Аз инҳо кадомаш най аст?

8. Кадоме аз инҳо танбӯр аст?

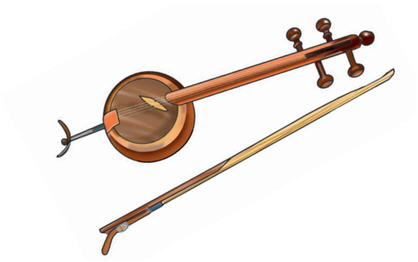

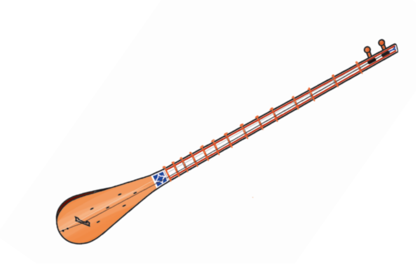

9. Байни танбӯр ва ғиҷҷак чӣ гуна фарқ вуҷуд дорад?

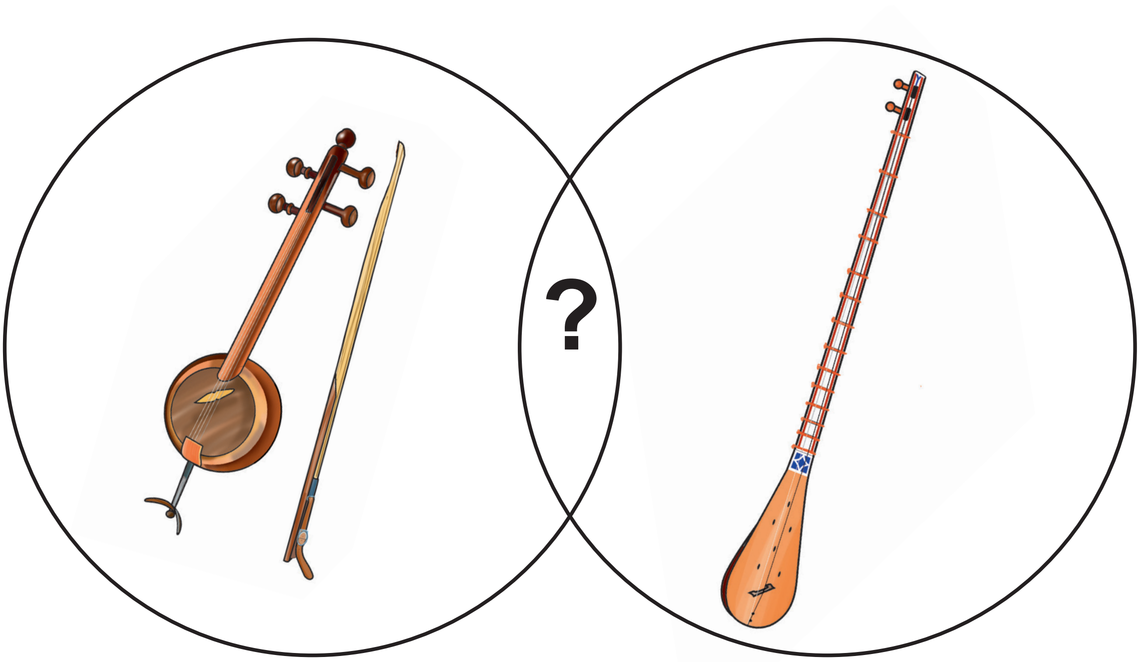

10. Кадоме аз инҳо ифодаи суруди “Dangasa” аст?

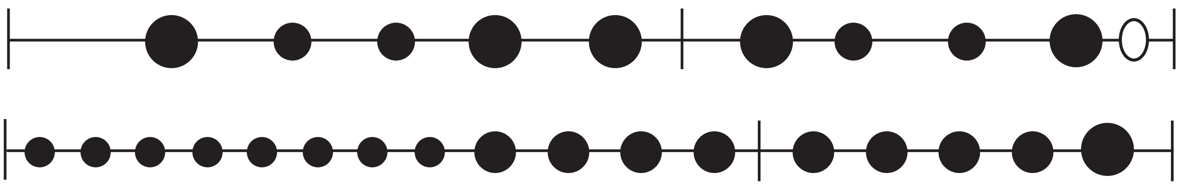

БОБИ 3
САЁҲАТ БА САВОДИ МУСИҚӢ

ТАКТ ВА ХАТИ ТАКТ

Оҳанг ба такт (зарба)-ҳо ҷудо мешавад.

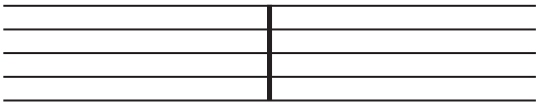

Такт аз ҳиссаҳои пурқувват ва беқувват (заиф) ташкил меёбад.

Пеш аз ҳиссаи пурқувват дуто хат гузошта мешавад.

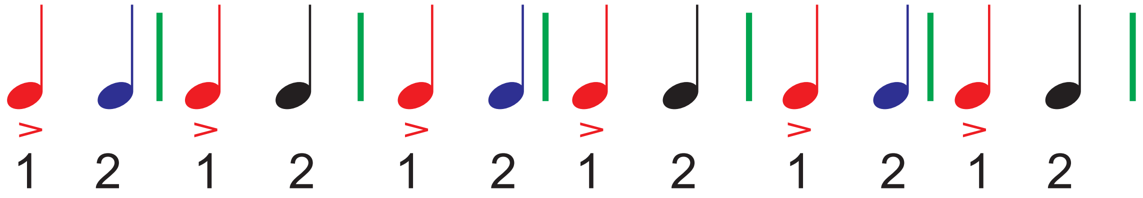

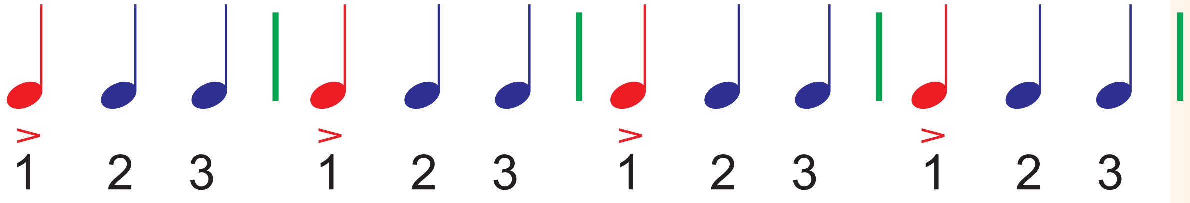

Ин хатро хати такт меноманд.

OT O'YINI

Оҳанги ***Д.Омонуллаева***

BOBOM – QAHRAMON

Шеър ва оҳанги **_А. Ҳайдаров_**

Bobom – qahramon,
Urushda bo‘lgan.
Yovlar ustidan
G‘alaba qilgan.

Naqarot:
Qahramon, qahramon,
Bobom – qahramon.
Bobojon, doimo
Bo‘ling sog‘-omon.

Jang-u jadalda
Quchgan zafarlar.
Ko‘ksida to‘la
Orden-medallar.

Naqarot.
E’zozda doim
Bobomday mardlar.
Elin asragan
Botir askarlar.

Naqarot.

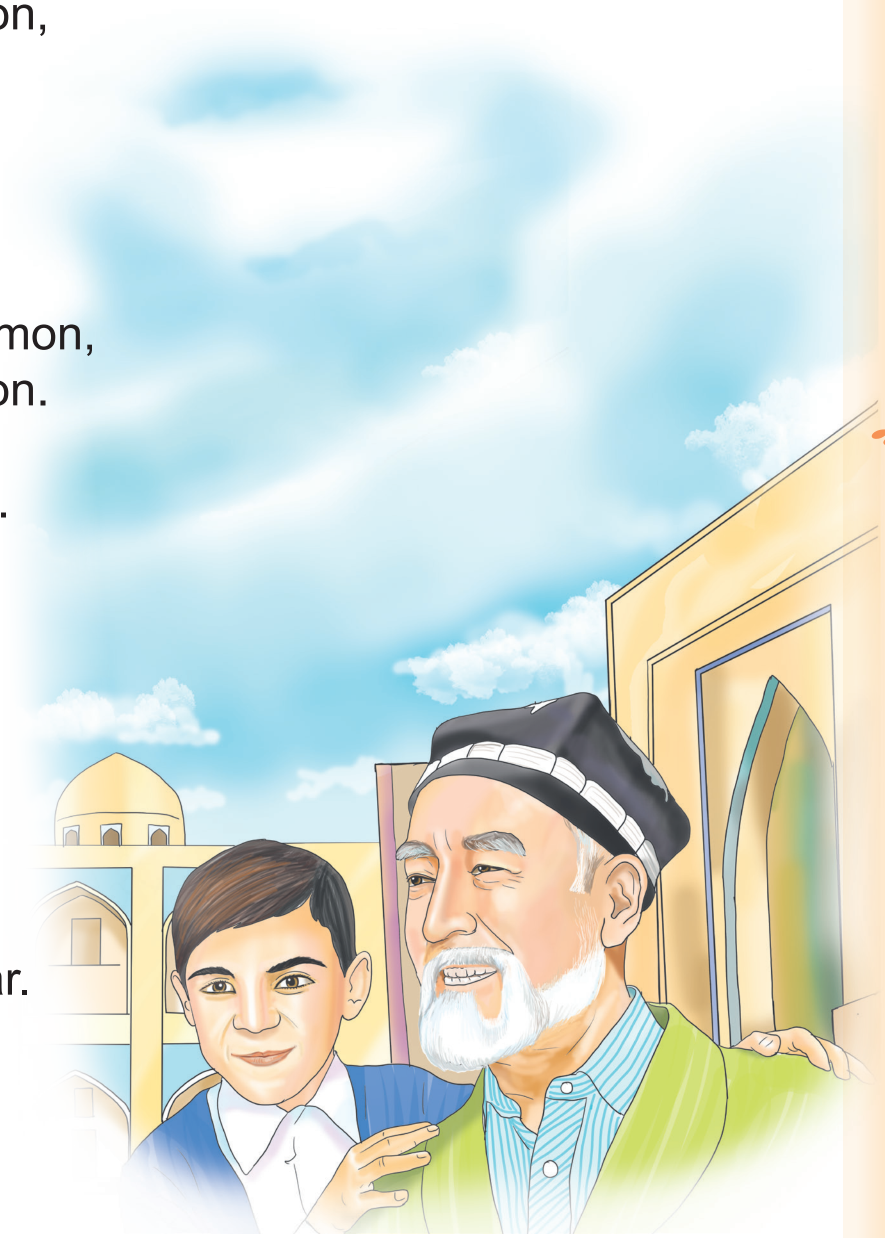

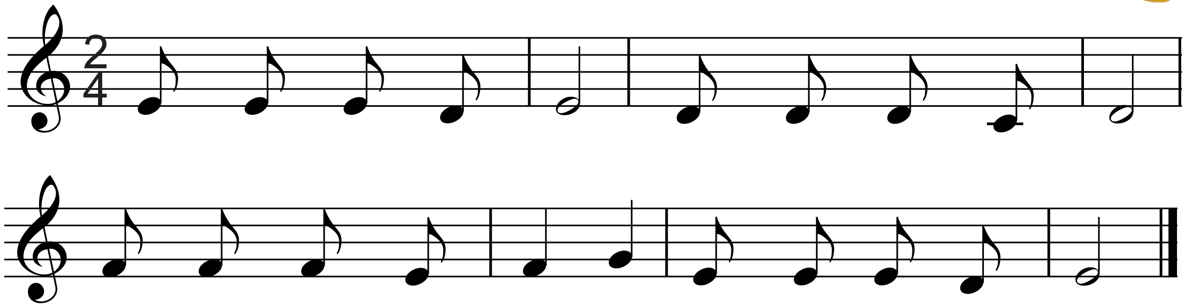

АНДОЗА

Дар мусиқӣ, ҳаҷми такти ченак, яъне дар якто такт чандто нота ҷойгир шуданашро нишон медиҳад.

Он дар намуди ду рақами яке дар болои дигаре ҷойгиршуда навишта мешавад.

Дар намуна чунин навиштаҳоро диданатон мумкин:

$\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$

2 — ҳиссаи дар такт буда (ду)

4 — дарозии ҳар як ҳисса (чоряк)

Андозаи асари мусиқӣ пас аз калиди мусиқӣ гузошта мешавад.

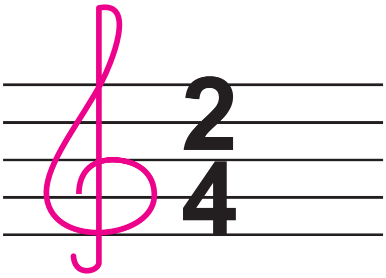

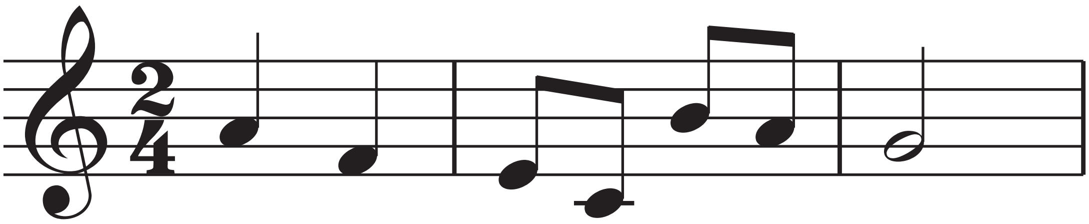

ШУМОРИДАНРО МЕОМӮЗЕМ

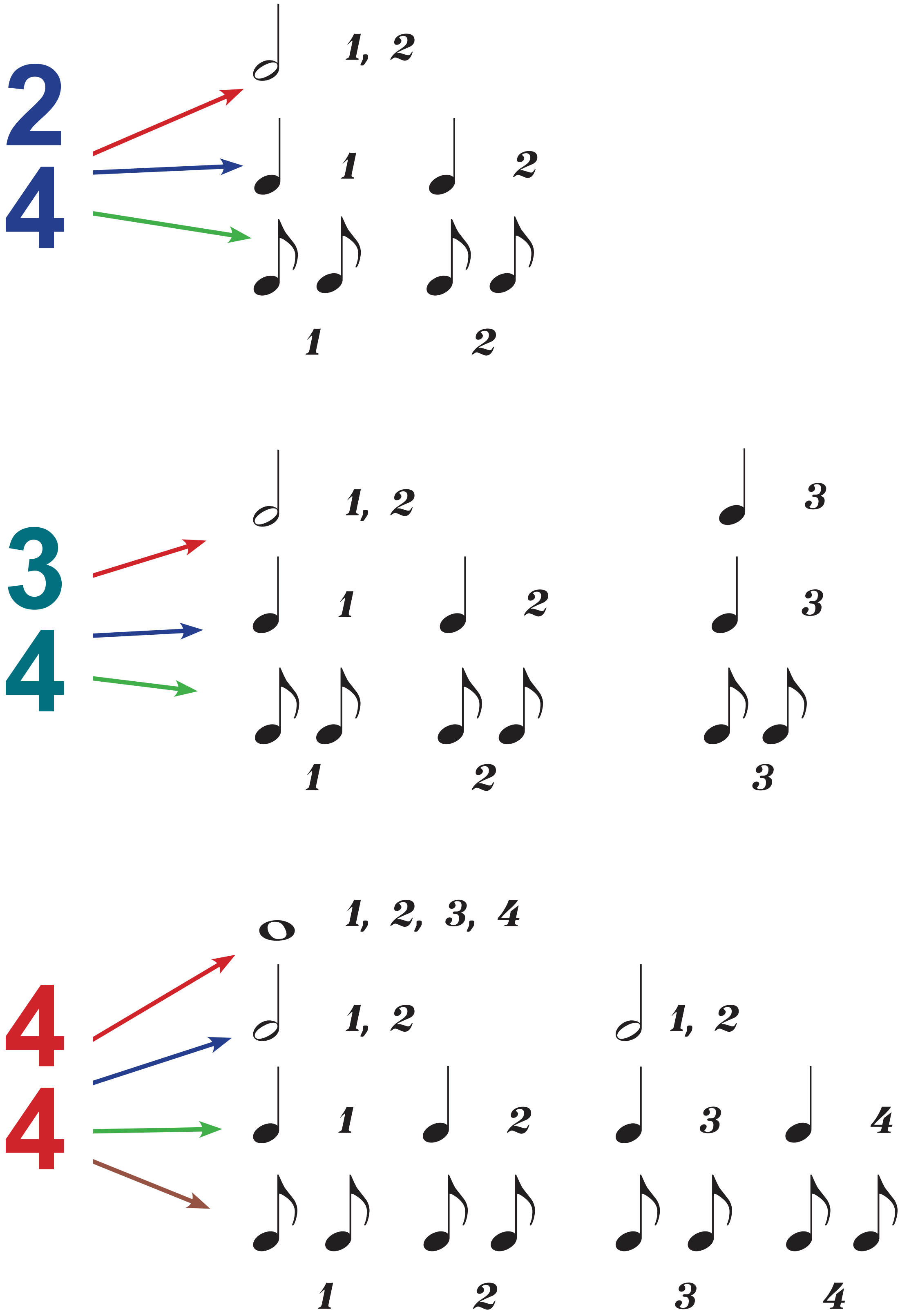

QASHQARCHA

Оҳанги халқии ӯзбек

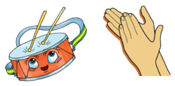

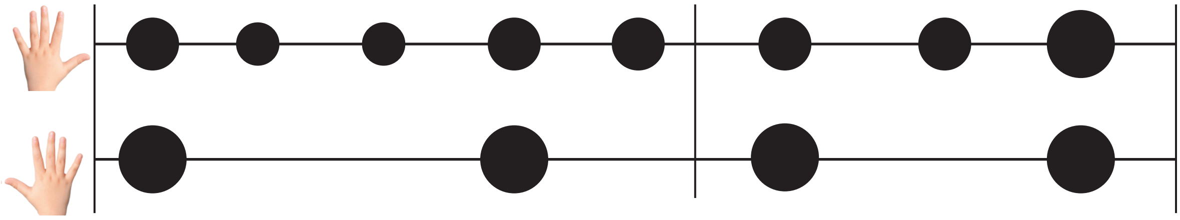

?! Ритми оҳанги “Qashqarcha”-ро ба ду гурӯҳ ҷудо шуда, иҷро кунед.

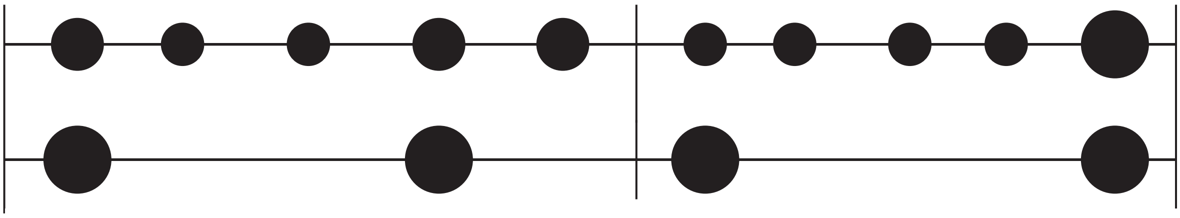

UXLAB TURDIM

Шеъри ***И. Муслим*** Оҳанги ***Ф. Назаров***

Oyijonim,
Bugun yaxshi
Uxlab turdim.

Juda qiziq,
Juda shirin
Tushlar ko‘rdim.

Yumshoq yostiq,
Issiq ko‘rpa –
Rohat, rohat.

O‘z vaqtida
Uyg‘onishni
Qildim odat.

Naqarot:

Sizga, sizga assalom!
Hammangizga assalom!

?! Тасвири ритми суруди “Uxlab turdim”-ро бо доирачаҳо ифода мекунем.

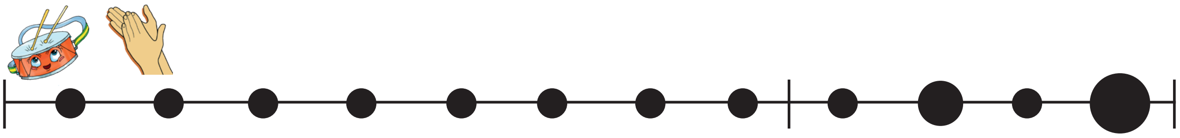

O - yi - jo - nim, bu - gun yax - shi ux - lab tur- dim

Доирачаҳоро бо нотаҳои дарозии гуногундошта иваз мекунем.

O - yi - jo - nim, bu - gun yax - shi ux - lab tur- dim

Сурудро ба нота нигоҳ карда мехонем.

O - yi - jo - nim, bu - gun yax -shi ux - lab tur- dim

Дарсҳои 5-6

АЛОМАТИ САНЪАТИ ТАКРОР (РЕПРИЗА)

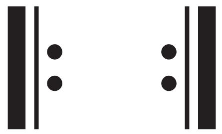

Қисми асоси ин савт,
Садо медиҳад такрор.
Дар кунҷи ин қисм ҳаст,
Нишони репризадор.

Аломате, ки ягон қисми асари мусиқиро такрор мекунад, **“реприза”** номида мешавад.

Дар ин расм аломати репризаи бо ҳошияи сурх ҷудо карда шударо мебинед.

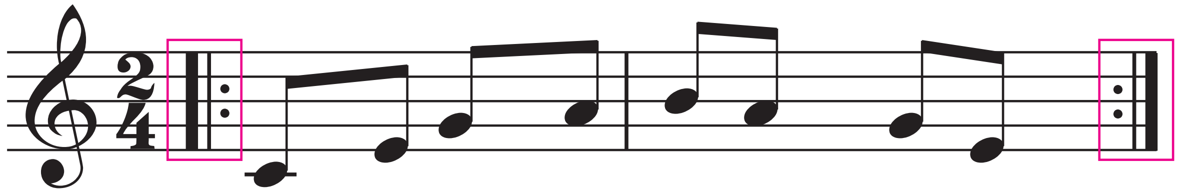

Ин аломати дунуқтадори асари мусиқӣ – ба қисми байни аломати реприза такрор мешавад.

?! Аломати реприза ва хати такт аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

ВАЛС

Оҳанги ***П.Чайковский***
аз “Албоми бачагон”

Валс рақсест, ки ҷуфт-ҷуфт шуда бо ҳаракатҳои ҳамвор давр зада иҷро карда мешавад. Он асосан дар шабҳои рақси калон иҷро карда мешавад.

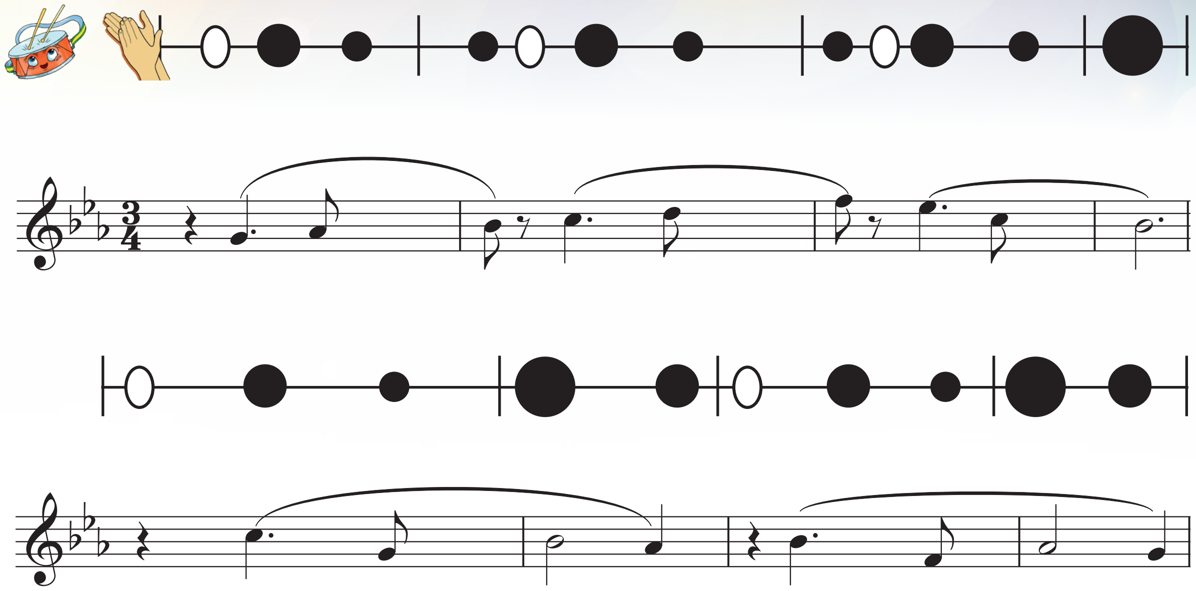

СОЛИ НАВ

Шеъри ***Н. Ниёзӣ*** Оҳанги ***А. Тошматов***

Соли нав омад аз куҷо,
Аз раҳи барфи пурсафо.
Аз паси кӯҳи дилкушо, (дилкушо) (2 бор)
Аз дари даргаҳи Худо. (2 бор)

Нақарот:
Дар ин замон ба ҳар макон
Тулӯи нав ба одамон.
Зи меҳри поки зарфишон,
Муборак, эй ҷаҳониён.

Умри ғам интиҳо гирифт,
Дар таги хок ҷо гирифт.
Шодии тоза пар кушод, пар кушод,
Дар ҳама ҷо бақо гирифт. (2 бор)

Нақарот.
Чун дили пурхурӯш бод!
Сози таронаҷӯш бод!
Соли навини асри нав, асри нав,
Аз паи авҷи нӯш бод! (2 бор)

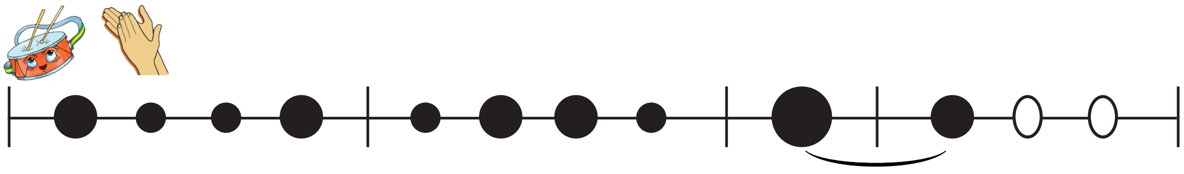

Ритми сурудро бо матни нота муқоиса кунед.

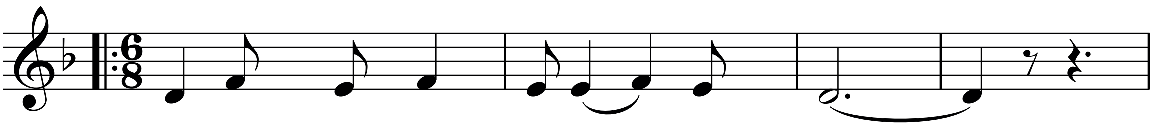

ЛАД: МАҶОР ВА МИНОР

Овозҳои мусиқӣ дар ҳамоҳангӣ зиндагӣ мекунанд. Ҳар яке мавқеъ ва ҷойи худро дорад. Лади мусиқӣ – як гурӯҳи овозҳоест, ки дар ҳамоҳангӣ, яъне бо як пайдарпайии муайян ҷойгир шуда мебошанд.

Дар мусиқӣ ладҳо хеле бисёранд. Дар байни онҳо муҳимтаринашон дуто аст: маҷор ва минор.

Маҷор – ин асоси мусиқии шӯхсадодиҳанда, оҳангҳои шодмонӣ, тароватбахш ва хурсандист.

Минор – асоси оҳангҳои ғамангез ва мулоҳизакор аст.

Порчаи оҳанги лади маҷорро гӯш кунед:

Порчаи оҳанги лади минорро гӯш кунед:

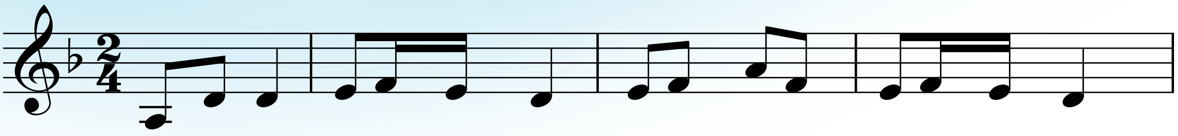

МАҶОР ВА МИНОР

Дар олами мусиқӣ,
Ҳастанд ду бародарон.
Маҷор – хуррам ва шодон,
Бардаму шӯху хандон.
Бачаи дуюм **Минор**,
Ӯ – ғамгин овозқатор.
Маъюс суруд мехонад,
Дар андеша мононад.
Маҷор ва **Минор** ҳамдам,
Аҳлона зиста ҳар дам.

МАРШИ ТОРЕАДОР

Оҳанги ***Ҷ.Бизе***

Марш – асари мусиқии тантанавӣ аст, ки ҳангоми саф ороста роҳ гаштан иҷро карда мешавад.

?! Ба ҷойи истодаатон мувофиқи оҳанг қадам гузоред.

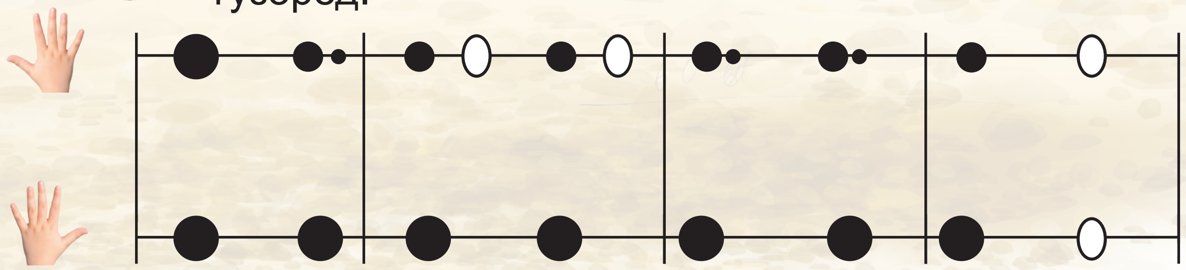

МАН КИСТАМ

Шеъри ***Гулназар***

Оҳанги ***А. Тошматов***

Ман гули додом,
Булбули бобом.
Ман қанди додом,
Пайванди бобом.
Ман қанди додом,
Пайванди бобом.

Ман шеъри додом,
Панири бобом.
Ман ҷони додом
Хандони бобом.
Ман ҷони додом (эй)
Хандони бобом.

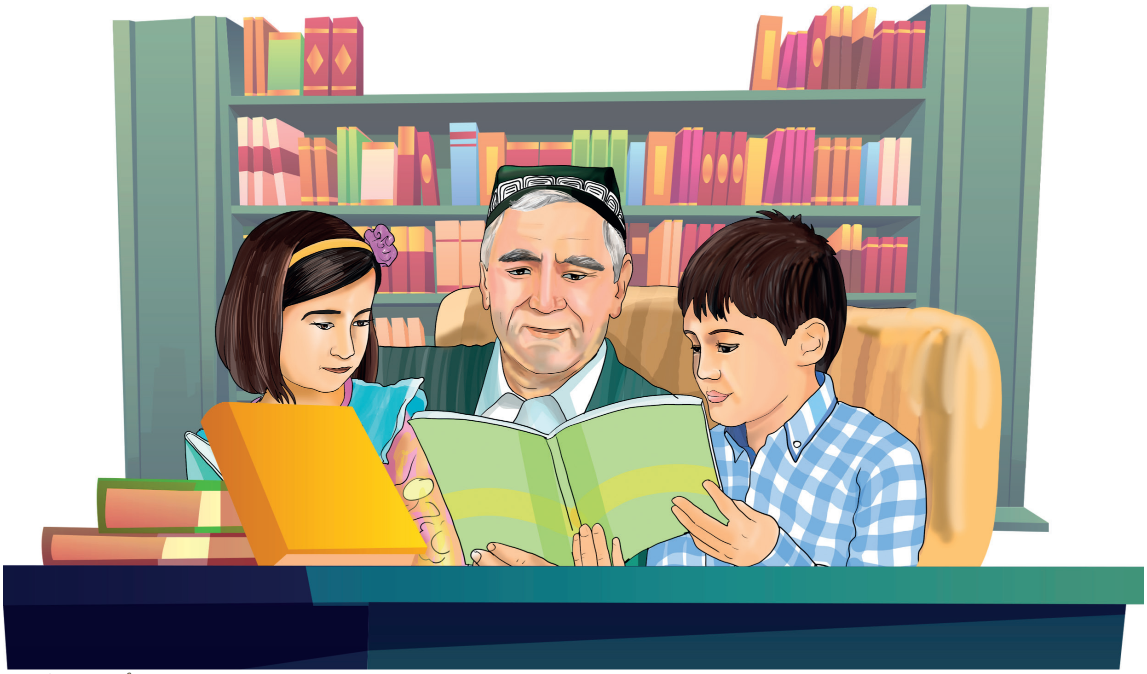

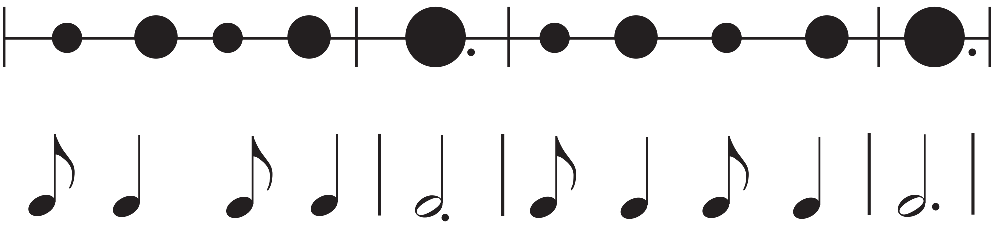

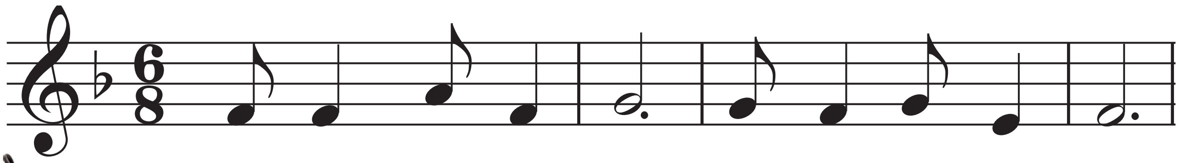

РЕБУСҲОИ МУСИҚӢ

Ребусҳо як намуди бозӣ мебошанд, ки ба шумо як олам завқ бахшида, фикр карданро меомӯзад ва инчунин луғати худро бой гардонида, барои бодиққат будан тарғиб мекунад. Барои ҳалли ребусҳои мусиқӣ донистани ҷойгиршавии нотаҳои **до, ре, ми, фа, сол, ля, си** дар роҳи нота кифоя аст.

Нотаҳоро муайян кунед ва калимаҳои пинҳон-шударо ёфта, ребуси мусиқиро дуруст хонед.

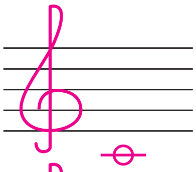 – нотаи якум аст,

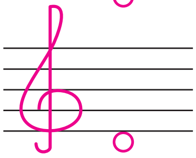 – ро бикун ҷустуҷӯ.

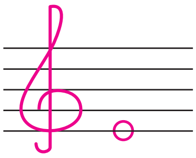 – меояд баъди он,

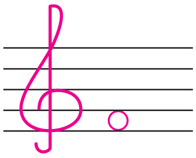 – баъди чӣ ояд гӯ.

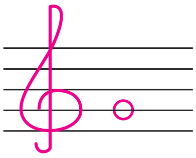 – ояд пеш аз 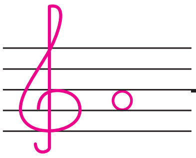 – 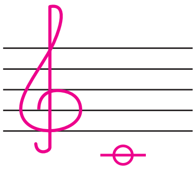 нӣ,

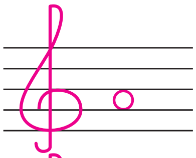 – ро оё ме – 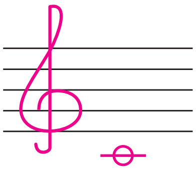 – нӣ.

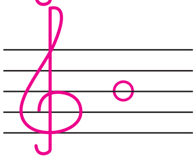 – ро 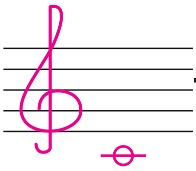-нем гар аъло,

Боз мегардем мо бо 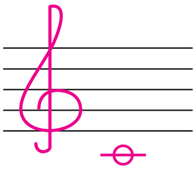.

СУРУДИ МО

Кадоме аз намунаҳои зерин, ки ҳаракати оҳангро инъикос мекунад, ба оҳанги “Суруди мо” мувофиқат мекунад?

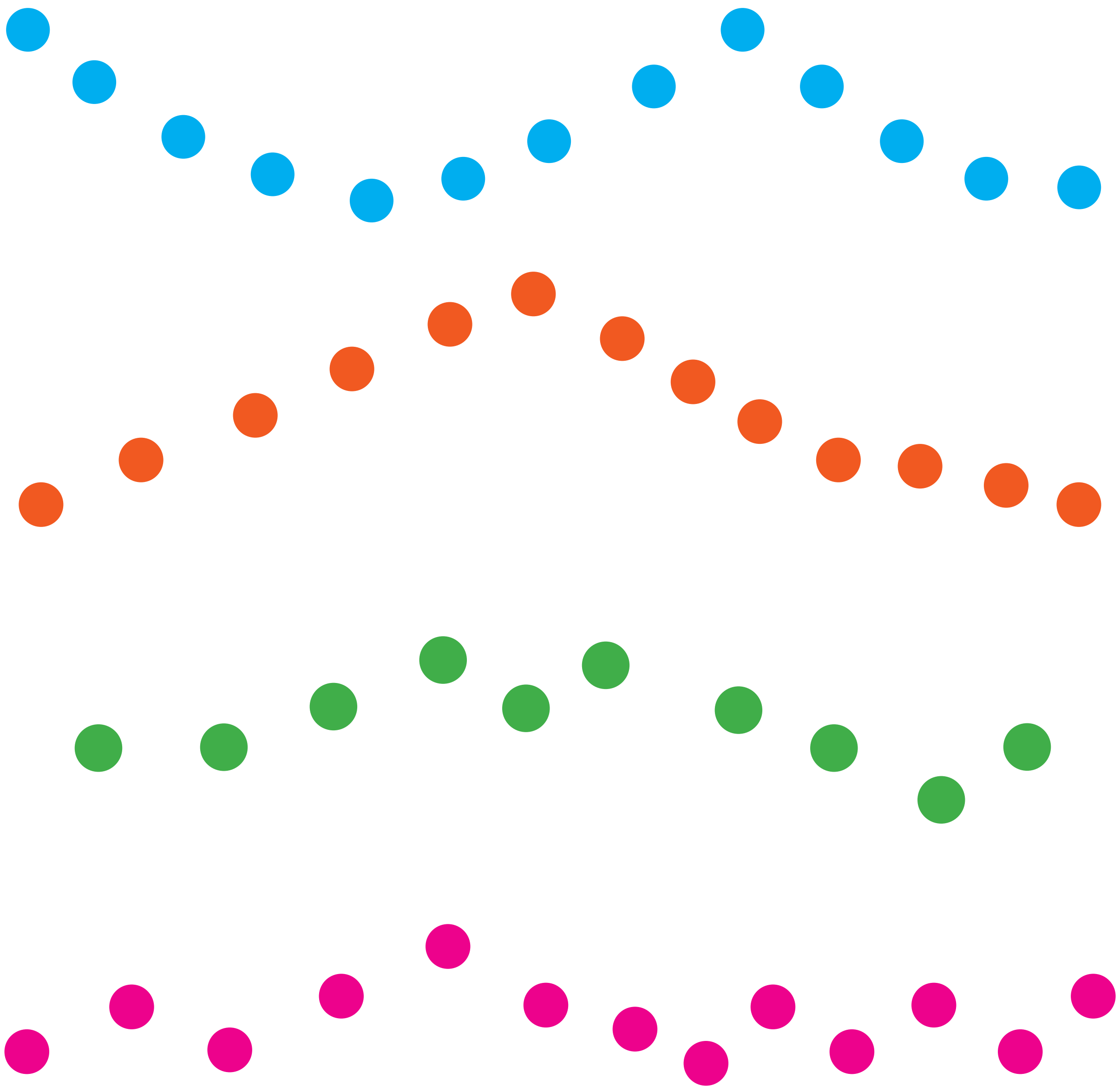

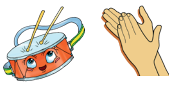

ISMALOQ

Шеъри ***П. Мӯъмин*** Оҳанги ***Д. Омонуллаева***

Ismaloq zo‘r o‘simlik,
Bargchalari ko‘rimlik.
Bizning uyda ismaloq
O‘sib yotar shapaloq.

Barglarini avaylab
Terib berdik ataylab.
Somsa qilsalar oyim,
Maza qilamiz doim.

?! Ифодаи ритми суруди “Ismaloq”-ро бо матни нота муқоиса кунед.
Аз рӯйи нота сароед.

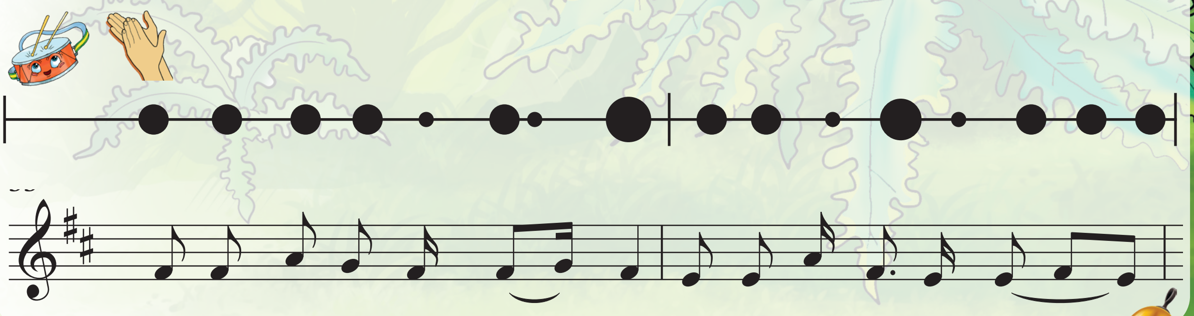

БОБИ 4
КОМПОЗИТОР ВА ОҲАНГСОЗОНИ БАЧАГОН

Оҳангсоз Шермат Ёрматов

Шермат Ёрматов, оҳангсози дӯстдоштаи бачагон буда, соли 1939 дар вилояти Фарғона таваллуд шудааст. Вай солҳои зиёдест, ки ба овозхонони ҷавон асрори санъатро меомӯзонад. Ансамбли бачагонаи "Булбулча", ки аз ҷониби оҳангсоз ташкил ёфтааст, санъати сурудхонии бачагони ӯзбекро на танҳо дар кишварамон, балки дар бисёр кишварҳои хориҷӣ тарғиб мекунад. Шермат Ёрматов даҳҳо тарона, аз қабили "Oymomojon rom bo'ldi", "G'ildiragim", "Sog'lom avlod qo'shig'i", "Oy bo'lamiz, toy bo'lamiz" -ро эҷод кардааст. Ӯ барои дар рушди сурудхонии бачагона саҳм гузоштанаш бо ордени "Sog'lom avlod" мукофотонида шудааст.

O‘YNADIK, HECH TO‘YMADIK

Шеъри ***П. Мӯъмин***
Оҳанги ***Ш. Ёрматов***

Bag‘ri ko‘m-ko‘k dalalar,
Gullari ko‘p dalalar.
Qarang, juda keng ekan,
Bir olamga teng ekan.

Naqarot:
Dalalarda o‘ynadik,
Hech o‘yinga to‘ymadik.

Oftob bizni ko‘rardi,
O‘ynaymi, deb so‘rardi.
Shamol asta yelardi,
Davramizga kelardi.

Naqarot.

SOG‘LOM AVLOD QO‘SHIG‘I

Шеъри Т.Баҳромов ***Оҳанги Ш.Ёрматов***

Quyosh bo‘lsin, oy bo‘lsin,
O‘zbekiston boy bo‘lsin.
Menga atlas, ukamga
Gijinglagan toy bo‘lsin.

Naqarot:
Dadam yuzga kirsinlar,
Ayam yuzga kirsinlar.
Bizlar yuzga kirganda
Yonimizda yursinlar.

O‘saversin bo‘yimiz,
Tenglik – orzu-o‘yimiz.
Bu dunyoda bor bo‘lsin
O‘zbekiston – uyimiz.

Naqarot.

?! Тасвири ритми “Sog‘lom avlod qo‘shig‘i”-ро бо матни нота муқоиса кунед.

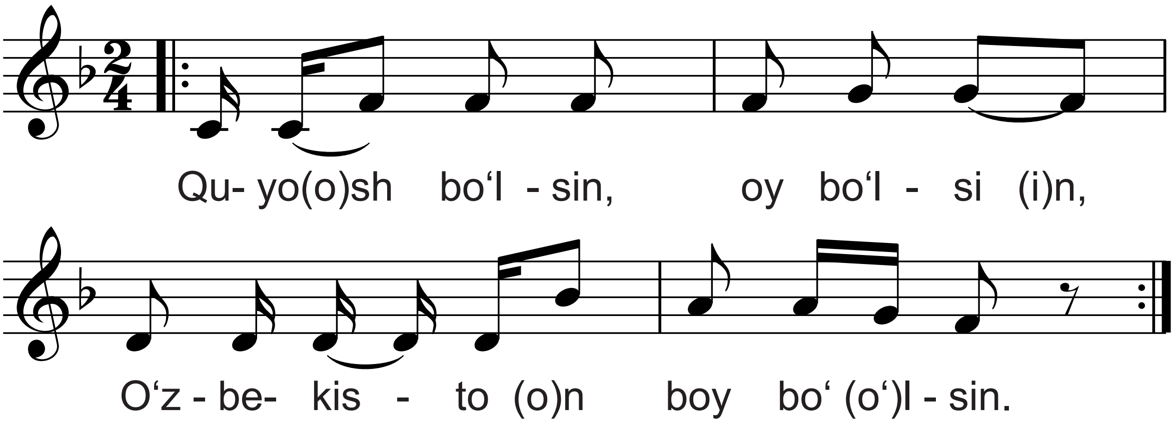

Qu- yo (o)sh bo‘l - sin, oy bo‘l - si (i)n,

O‘z - be- kis - to (o)n boy bo‘ - (o‘)l - sin.

Оҳангсоз
Надим Норхӯҷаев

Оҳангсози дӯстдоштаи бачагон Надим Норхӯҷаев соли 1947 дар шаҳри Тошканд дар оилаи зиёӣ таваллуд шудааст. Ӯ яке аз оҳангсозонест, ки дар рушди сурудхонии бачагона саҳми калон гузоштааст. Вай дар ҳамкорӣ бо шоирони муосир зиёда аз 200 номгӯ суруди бачагонаро офаридааст.

Садҳо шеърҳои Надим Норхӯҷаев аз қабили “Qor”, “Navro‘zim – sho‘x sozim”, “Chamandagi gullarmiz”, “Yaxshi bola”, “Gullar – manim kulganim”, “O‘zbegimdan aylanay”, “Hakkalar” барин садҳо сурудҳояшро бачагон бо шавқ месароянд.

Ҳунарманди Ҷумҳурии Ӯзбекистон, Ходими шоистаи маданияти Ӯзбекистон, профессори Консерваторияи давлатии Ӯзбекистон Н.Норхӯҷаев бо асарҳои дилрабои худ хусусан, сурудҳои эстрадӣ ва бачагона сазовори эҳтироми кишвар гардидааст.

CHINNIGUL

Шеъри ***Қамбар Ота*** Оҳанги ***Н. Норхўчаев***

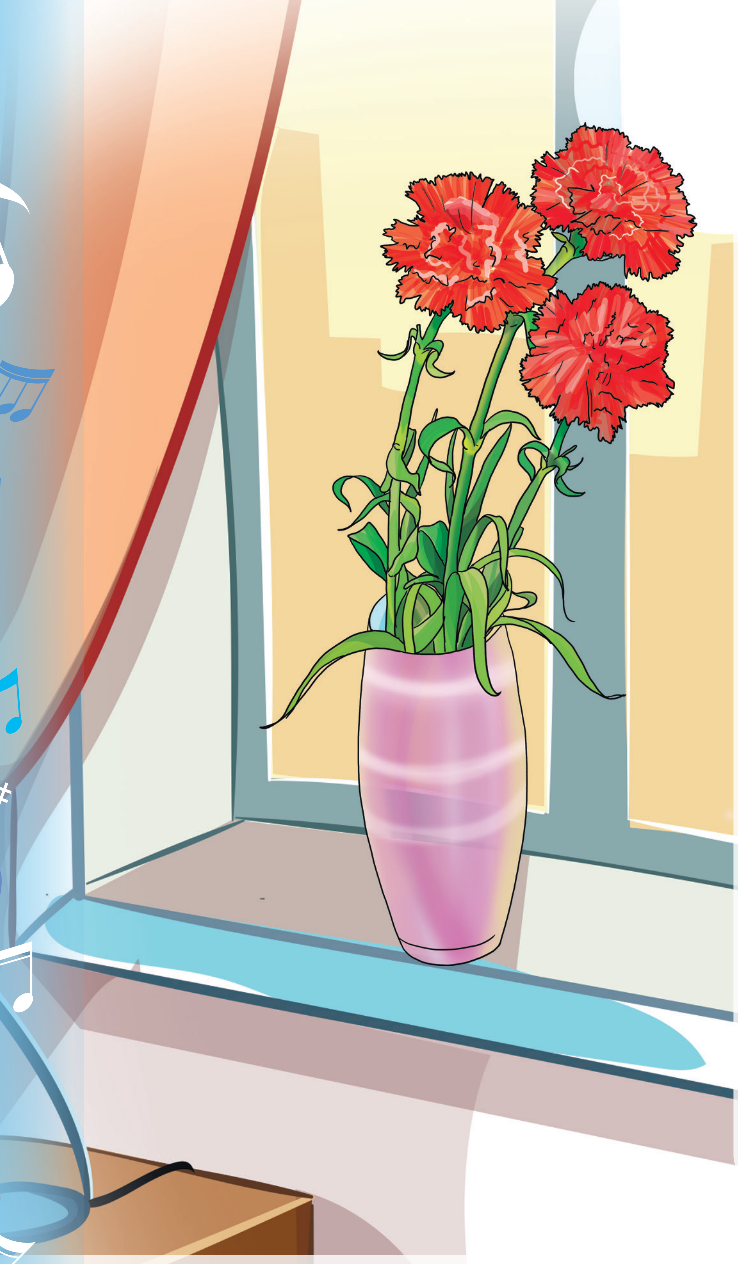

Yonib turgan chinnigul,
Yoqtiradi har ko‘ngil.
Senga shaydo har bir dil,
Chinnigul, chinnigul.

Gul tanlagan ko‘zlarga,
Dildan chiqqan so‘zlarga,
Kulib chiqqan yuzlarga
Yarashiqsan, chinnigul.

Oymisan yo kunmi, gul?
Mehring elga chinmi, gul?
Uch-to‘rt dona chinnigul
Quvonchlarga ochar yo‘l.

Sen eng nodir sovg‘asan,
Go‘zallikda tanhosan.
Olqishlarga ravosan,
Ardoqligim, chinnigul.

HAKKALAR

Шеъри Н. Орифҷонов ***Оҳанги Н. Норхӯҷаев***

Ola qanot hakkalar,
Shoxdan shoxga qo‘nasiz.
“Chig‘ir-chig‘lab” nimanidir
Izlab topgan bo‘lasiz.

Teraklarning uchidan
Sizga boqar polapon.
Qamishzorlar ichidan
Unga qarab qolaman.

Shoshqaloqlab tumshug‘in
Siz tomonga tutadi.
Hali yosh, yo‘l-yo‘rig‘in
Topmay, najot kutadi.

Uni boqish farzingiz,
Yurmang muncha hakkalab.
Boshqalardan farqingiz –
Yengiltaksiz, hakkalar.

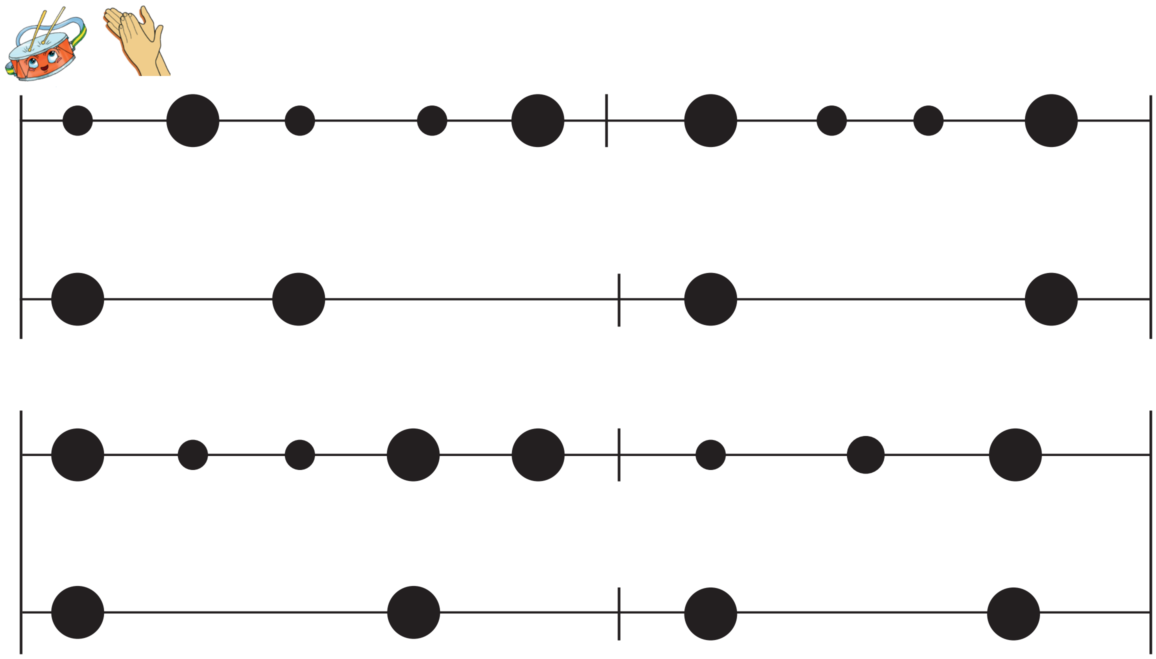

?! Суруди “Hakkalar”-ро бо ҷӯрнавозии асбобҳои бачагона ифоданок сароед.

Аз намунаи оваршуда овозҳои пасттарин ва баландтаринро муайян кунед.

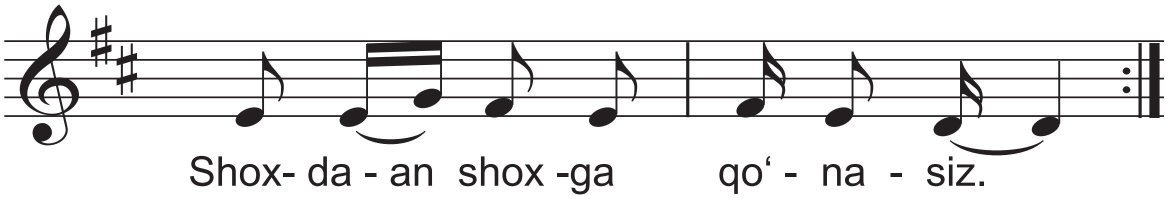

Нотаҳои чоряк ва нимнотаҳоро бо ҳиҷои “бум” ва нотаҳои нимчорякро бошад, бо ҳиҷои “бак” гуфта, бо қарсак ё асбобҳои бачагона ҷӯр шавед.

Оҳангсоз Дилором Омонуллаева

Оҳангсози дӯстдоштаи бачагон Дилором Омонуллаева соли 1959 дар шаҳри Тошканд дар оилаи навозандагон ба дунё омадааст. Аксари маҳсули эҷодиёти ӯ барои бачагон бахшида шудаанд.

Дилором Омонуллаева “Alifbe qoʻshigʻi”, “Humo qushim”, “Aziz boʻston – Oʻzbekiston”, “Oʻzbek elim – bek elim”, “Diloromning qoʻshigʻi”, “Buvijon” барин бисёр сурудҳои рангоранг эҷод кардааст, инчунин оҳангҳои зиёди бачагона аз қабили “Ot oʻyini” ва “Qoʻgʻirchoqlar bilan raqs” низ дар байни бачагон машҳуранд.

Дилором Омонуллаева барои саҳм дар рушди маданияти мусиқии дар Ӯзбекистон гузоштааш бо унвонҳои фахрии “Корманди шоистаи маданияти Ӯзбекистон” ва “Ҳунарманди Ҷумҳурии Ӯзбекистон” сарфароз гардонида шудааст.

QOʻGʻIRCHOQLAR BILAN RAQS

Оҳанги ***Д.Омонуллаева***

?! Оҳанги “Qoʻgʻirchoqlar bilan raqs”-ро бодиққат гӯш кунед ва ба он ҳаракатҳои рақсии мувофиқро фикр карда ёбед. Оҳангро мувофиқи нотаҳо гӯш кунед.

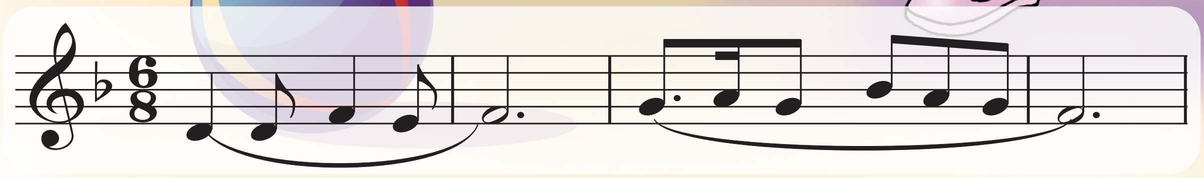

BUVIJON

Шеъри ***Ю. Суюнов*** Оҳанги ***Д. Омонуллаева***

Menga tengsiz mehri bor,
So‘zlarida sehri bor.
Ertak aytib tolmaydi,
Erkalatib hormaydi.

Naqarot:
Buvijonim, buvijon,
Mehribonim – buvijon.
Onaginam onasi,
Sho‘x zabonim – buvijon!

Ko‘rolmasa bir kuni,
Uxlay olmaydi tuni.
Ko‘ngli sog‘inchga to‘lib,
Izlar parvona bo‘lib.

Baxtimga omon yuring,
Xush-xandon davron suring.
Ko‘zingiz namlanmasin,
Dilingiz g‘amlanmasin.

Naqarot.

?! Ба ду гурӯҳ ҷудо шуда иҷро кунед. Аз рӯйи нота сароед.

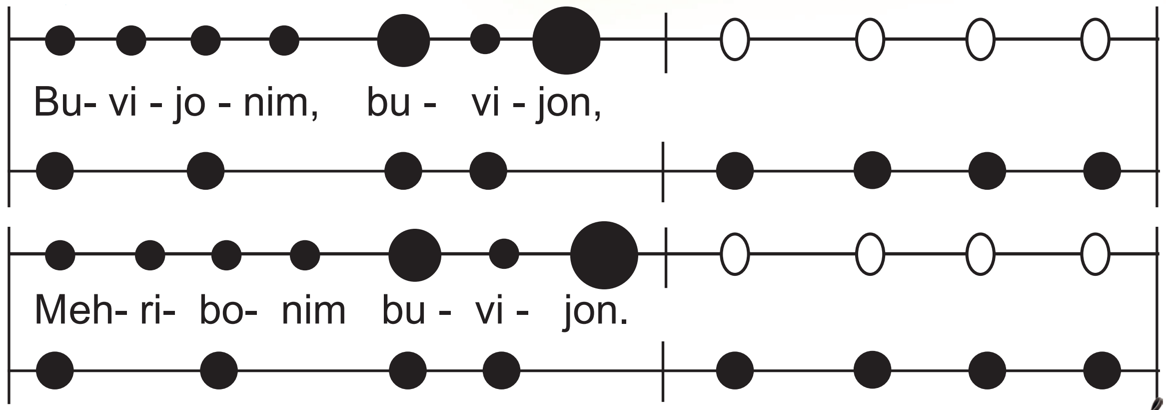

Дарсҳои 7-8

ЭҶОДКОРОНИ МУСИҚӢ

Ба расм бодиққат нигаред. Дар он шоир, оҳангсоз, сароянда ва навозанда барин эҷодкорон тасвир ёфтаанд. Ба пуфакҳои дар ҳаво буда бошад, номҳои воситаҳои асосии эҷодии эҷодкорон навишта шудааст.

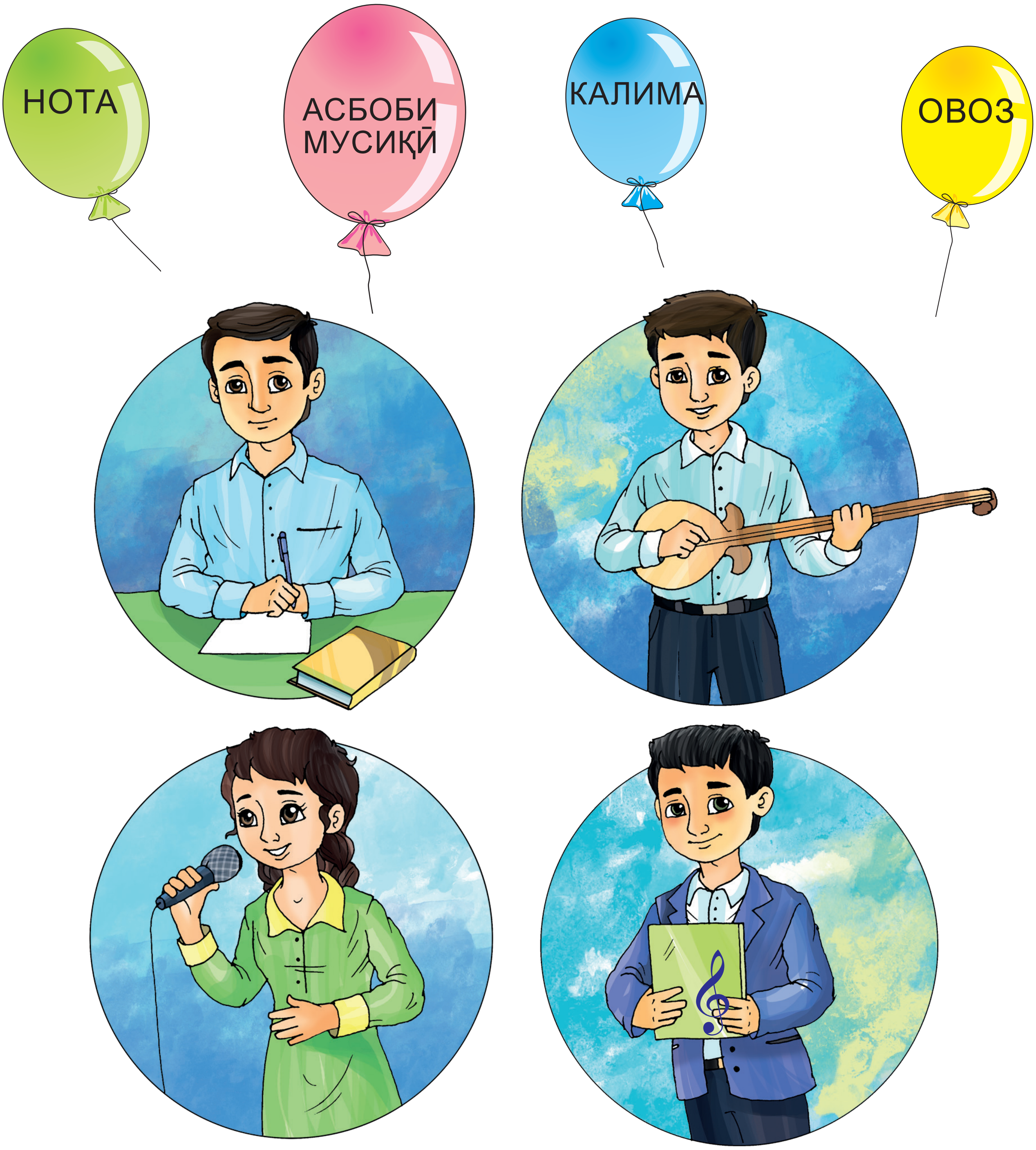

?! Шумо кадом пуфакро ба кадом эҷодкор додан мехостед? Барои чӣ?

ХОНАИ МО ТӮЙ

Шеъри ***О. Аминзода*** Оҳанги ***Ш. Сайфиддинов***

Имшаб хонаи мо тӯй,
Меҳмон ояд аз ҳар сӯй.
Ошноҳои дадоям,
Ҷӯраҳои акоям.

Почому келин бучам,
Хешу табори очам.
Аммаю аммабачам,
Тағою холабачам.

Имшаб хонаи мо тӯй,
Меҳмон ояд аз ҳар сӯй.
Шумо ҳам, эй бачаҳо,
Оед ба хонаи мо.

Роҳатонро мепоям,
Нишон диҳам акоям.
Ҳарбӣ ҷойи хуб будаст,
Акоям хушрӯй шудаст.

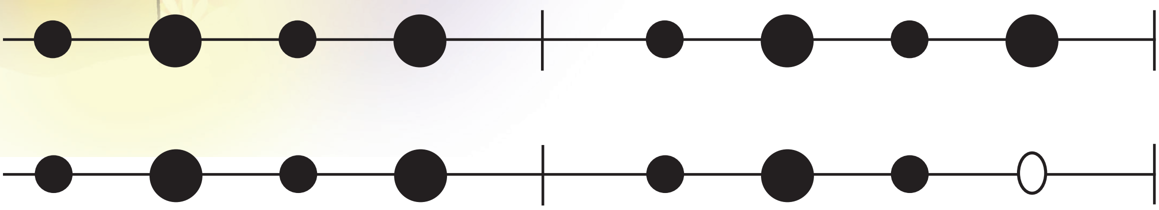

HANDALAK

Шеърри **_П. Мўъмин_**

Оҳанги **_Д. Омонуллаева_**

Naqarot:
Handalak, handalak
Pishgan edi.
Tarqaldi, tarqaldi
Har yon hidi.

Egnida
Beqasam to‘n,
Tikilibdi
Juda jo‘n.

Har bittamiz
Pushtadan
Olib chiqdik
Uchtadan.

Naqarot.

Bittadan
So‘yib yedik.
Rosayam
To‘yib yedik.

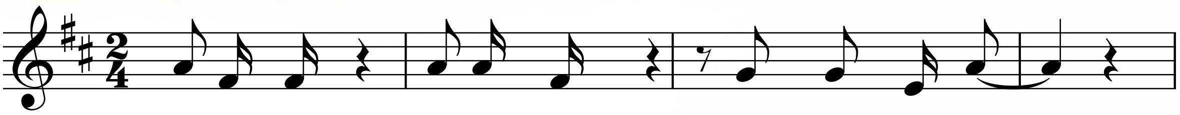

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО БАРОИ МУСТАҲКАМКУНӢ

1. Дар кадом намуна андозаи 2/4 дуруст гузошта шудааст?

1)

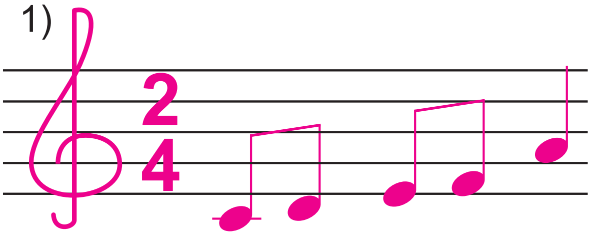

2)

2. 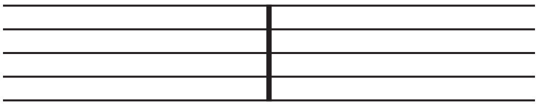 ?

3.

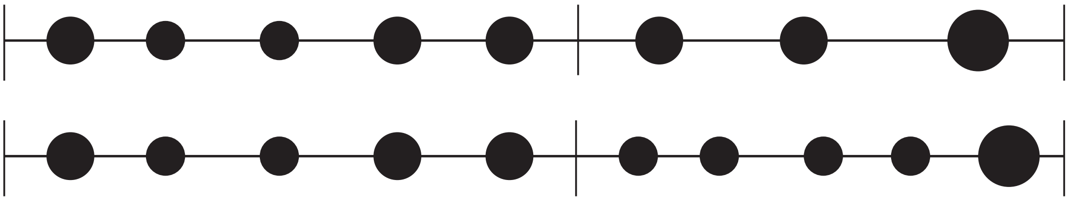

4. ?

5. Кадоме аз мисолҳои зерин ба оҳанги “Суруди мо” мувофиқат мекунад?

1)

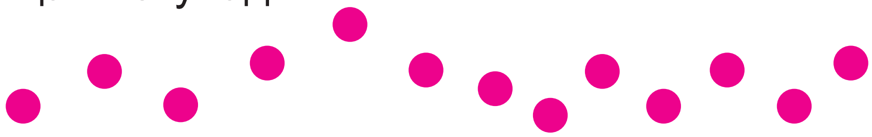

2)

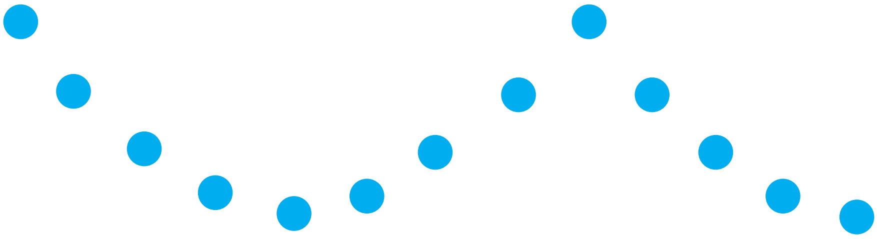

3)

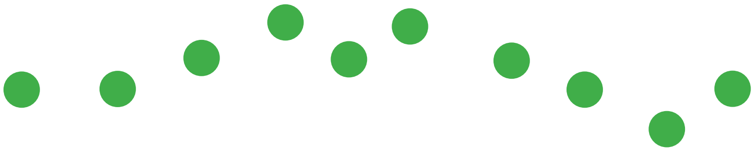

6. Ритми суруди “Uxlab turdim”-ро бо қарсак ва ё тариқи асбобҳои бачагона ифода кунед.

7. Дар зер ритми кадом суруд дода шудааст?

8. Дар бораи оҳангсозони дар расм буда, нақл кунед.

9. Машқ – модари дониш аст,
Ёб, ин нота кадом аст?

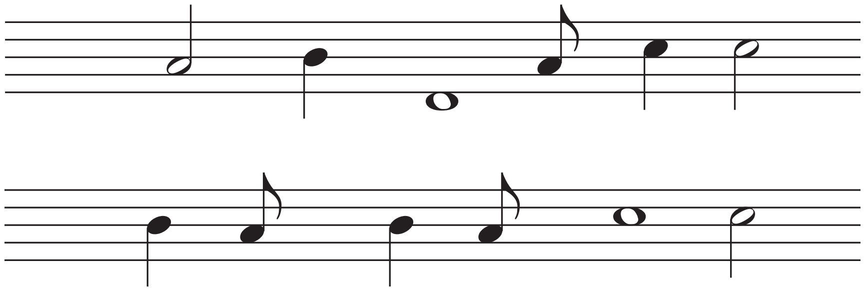

Мусиқӣ синфи 2 [Матн] : синфи 2-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ / Н. Норхӯҷаев (ва диг.). – Тошканд: Маркази таълими Республика, 2021. – 80 саҳ.

ISBN 978-9943-7475-9-3

УЎК 78(075.3)
КБК 85.31я72

O‘quv nashri

Nadim Norxo‘jayev, Shoxista Norxo‘jayeva, Dilnoza Toshmuhamedova

MUSIQA

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 2-sinfi uchun darslik

(Tojik tilida)

Тарҷимон *Ҷумъаназар Эшонқулов*
Муҳаррир *Илҳом Эшонзодаи Насафӣ*
Рассом *Умид Сулаймонов*
Муҳаррири бадеӣ *Сарвар Фармонов*
Муҳаррири техникӣ *Акмал Сулаймонов*
Дизайнер *Дилмурод Мулла-Ахунов*
Саҳифабанд *Алимардон Ақилов*

Ба чопаш …..2021 имзо шуд. Андозаи 60X84 1/8.
Гарнитураи Ариал. Кегели 18 шпондор.
Бо усули офсет чоп шудааст.
Ҷузъи чопии шартӣ 9,30.
Ҷузъи нашриву ҳисобӣ 8,25.
Теъдоди нашр …….нусха. Фармоиши № ....

Ҷадвали нишондоди ҳолати китоби дарсии ба иҷора диҳанда

№	Ному насаби хониш-омӯз	Соли хониш	Ҳолати китоб ҳангоми гирифтан	Имзои раҳбари синф	Ҳолати китоб ҳангоми супоридан	Имзои раҳбари синф
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						

Ҷадвали болоӣ ҳангоми ба иҷора додан ва дар охири соли хониш баргардонида гирифтани китоб аз тарафи раҳбари синф аз рӯйи меъёрҳои зерин пур карда мешавад:

Нав	Ҳолати китоб ҳангоми бори аввал супоридан
Хуб	Муқовааш бутун, аз қисми асосии китоб ҷудо нашудааст. Ҳамаи варақҳояш ҳаст, надаридааст, ҷудо нашудааст, дар саҳифаҳо навишт ва хатҳо нест.
Қаноатбахш	Муқова каҷ шудааст, канорҳояш коҳида, якчанд хатҳо кашида шудаанд, ҳолати аз қисми асосӣ ҷудошавӣ дорад, аз тарафи истифодабаранда қаноатбахш таъмир гаштааст. Варақҳои ҷудошудааш аз нав таъмир гашта, дар баъзе саҳифаҳо хат кашида шудаанд.
Ғайриқаноат-бахш	Муқова даридааст ва ба рӯйҳояш хат кашида шудааст, аз қисми асосӣ ҷудо шудааст ё ки умуман нест, ғайриқаноатбахш таъмир шудааст. Саҳифаҳо дарида, варақҳо намерасанд, хат кашида, ранг карда партофта шудааст. Китобро барқарор карда намешавад.